

Temari d'oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA I

Roser París Aixalà

Aina Elies Ruiz

Temari d'oposicions de

LLENGUA CATALANA I LITERATURA I

Roser París Aixalà

Aina Elies Ruiz

educàlia
editorial

Segona edició, 2022

Autors: Roser París Aixalà i Aina Elies Ruiz

Edita: Educàlia Editorial

Imprimeix: Grupo Digital 82, S. L.

ISBN: 978-84-17997-05-2

Dipòsit Legal: V-2650-2019

Printed in Spain/Imprès a Espanya

Tots els drets reservats. No està permesa la reimpressió de cap part d'aquest llibre, ni d'imatges ni de text, ni tampoc la seva reproducció, ni utilització, en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic o d'una altra manera, tant coneguda com els que puguin inventar-se, incloent el fotocopiats o enregistrament, ni està permès emmagatzemar-lo en un sistema d'informació i recuperació, sense el permís anticipat i per escrit de l'editor.

Algunes de les imatges que inclou aquest llibre són reproduccions que s'han realitzat acollint-se al dret de cita que apareix en l'article 32 de la Llei 22/1987, d'11 de novembre, de la Propietat intel·lectual. Educàlia Editorial agraeix a totes les institucions, tant públiques com privades, citades en aquestes pàgines, la seva col·laboració i demana disculpes per la possible omisió involuntària d'algunes d'elles.

Educàlia Editorial

Av. de les Jacarandas 2 loft 327 46100 Burjassot-València

Tel. 960 624 309 - 963 768 542 - 610 900 111

Email: educaliaeditorial@e-ducalia.com

www.e-ducalia.com

ÍNDEX

Tema 1 Teoria de la comunicació. Elements de la comunicació. Funcions del llenguatge. El signe lingüístic	5
Tema 2 Sistemes de comunicació lingüístics i no lingüístics. Els llenguatges de la televisió, del cinema, de la ràdio, del còmic i de la publicitat	17
Tema 3 Diversitat lingüística al món actual. Les famílies lingüístiques. Les llengües romàniques. El català a la Romània	36
Tema 4 Principals etapes de la història de la llengua catalana, fins al segle XIX	47
Tema 5 La llengua i la lingüística catalana a finals del segle XIX i principis del XX. Antoni M. Alcover, Pompeu Fabra i les seves obres respectives	64
Tema 6 La continuació de l'obra del diccionari. Francesc de Borja Moll. Manuel Sanchis Guarnier. Els principals corrents de la lingüística catalana actual.....	76
Tema 7 Extensió de la llengua catalana. Projectió de la cultura catalana al món. Caracterització dels dialectes del català oriental i del català occidental	92
Tema 8 Llengua i societat en el domini lingüístic avui: àmbits d'ús, registres, actituds. Diglossia i conflicte lingüístic	111
Tema 9 Estat jurídic actual de la llengua catalana en els territoris on es parla. El procés de normalització. Problemes d'interferència de llengües i d'estandardització	124
Tema 10 El discurs. Propietats textuais: adequació, coherència, cohesió. La puntuació	137
Tema 11 El discurs. La tipologia de textos (narratius, descriptius, explicatius, argumentatius, conversacionals...)	151
Tema 12 El lèxic català: origen, formació i estructura	164
Tema 13 El significat de les paraules. Polisèmia, sinonímia i antonímia	182
Tema 14 L'oració. Classes. Estructura. Elements i funcions. Modalitats.....	194
Tema 15 El sintagma nominal. Estructura i funcions. Morfologia del substantiu i de l'adjectiu.....	208

TEMA 1

Teoria de la comunicació. Elements de la comunicació. Funcions del llenguatge. El signe lingüístic

1. INTRODUCCIÓ
2. MARC LEGAL
3. TEORIA DE LA COMUNICACIÓ
4. ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ
5. FUNCIONS DEL LENGUATGE
6. TIPUS DE COMUNICACIÓ
7. PROBLEMES EN EL PROCÉS DE COMUNICACIÓ. INTERFERÈNCIES
8. EL SIGNE LINGÜÍSTIC
 - 8.1. El signe
 - 8.2. El signe lingüístic
 - 8.2.1. Principis del signe lingüístic
 - 8.2.2. Relacions entre els signes
9. CONCLUSIONS
10. BIBLIOGRAFIA, WEBGRAFIA I LEGISLACIÓ
11. ANNEX I. RECURSOS PER AL PROFESSORAT

1. INTRODUCCIÓ

Segons el Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, "la llengua se situa al centre del procés d'aprenentatge, ja que és l'instrument d'accés a la informació i a la construcció de coneixement. L'aprenentatge de les llengües es planteja des d'una perspectiva competencial, a través dels enfocaments metodològics centrats en l'aprenentatge integrat de les llengües i d'aquestes amb els continguts, tenint sempre la llengua catalana, i l'aranès a l'Aran, com a centre de gravetat i llengua de referència en el marc de l'horari escolar".

A l'annex 3 d'aquest decret es troben les matèries de l'educació bàsica i les seves competències específiques, criteris d'avaluació i sabers.

En les matèries lingüístiques es treballen un total de 10 competències específiques que són la concreció dels indicadors operatius de les competències clau definits al perfil competencial de sortida de l'alumnat al final de l'educació bàsica:

Competència específica 1

Descriure i valorar la diversitat lingüística i cultural a partir del reconeixement de les llengües de l'alumnat i la realitat plurilingüe i pluricultural, per afavorir la transferència lingüística, identificar i rebutjar estereotips i prejudicis lingüístics, i valorar aquesta diversitat com a font de riquesa cultural.

Competència específica 2

Comprendre i interpretar textos orals i multimodals recollint el sentit general i la informació més rellevant, la seva forma i el seu contingut, per construir coneixement, formar-se opinió i eixamplar les possibilitats de gaudi i lleure.

Competència específica 3

Produir textos orals i multimodals amb coherència, claredat i registre adequats, atenent les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius i participar en interaccions orals variades, amb autonomia, per expressar idees, sentiments i conceptes, construir coneixement i establir vincles personals.

Competència específica 4

Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.

Competència específica 5

Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.

Competència específica 6

Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.

Competència específica 7

Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector que s'enriqueixi progressivament pel que fa a diversitat, complexitat i qualitat de les obres, i compartir experiències de lectura, per construir la pròpia identitat lectora i gaudir de la dimensió social de la lectura.

Competència específica 8

Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.

Competència específica 9

Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.

Competència específica 10

Posar al servei de la convivència democràtica, la resolució dialogada dels conflictes i la igualtat de drets de totes

les persones, les pròpies pràctiques comunicatives, utilitzant un llenguatge no discriminatori i desterrant els abusos de poder a través de la paraula, per afavorir un ús eficaç, ètic i democràtic del llenguatge

Les competències s'han de treballar en el context de situacions d'aprenentatge, connectades amb la realitat i que convidin l'alumnat a la reflexió, a la col·laboració i l'acció.

Els sabers, entesos com el conjunt de coneixements, destreses, valors i actituds, es formulen amb relació a contextos on es pot desenvolupar el seu aprenentatge competencial. Els sabers de les matèries lingüístiques s'organitzen al voltant de quatre blocs:

- Les llengües i els seus parlants
- Comunicació
 - » Context.
 - » Gèneres discursius.
 - » Processos.
 - » Reconeixement i ús discursiu dels elements lingüístics.
- Educació literària
- Reflexió sobre la llengua

L'annex 1 d'aquest Decret recull les competències clau i els seus indicadors operatius definits al perfil competencial de sortida de l'alumnat al final de l'educació bàsica.

Les competències clau són preceptives i provenen de les establertes a la Recomanació del Consell de la Unió Europea de 22 de maig de 2018 relativa a les competències clau per a l'aprenentatge permanent.

Pel que fa a la llengua i la literatura catalanes, la competència clau relacionada és la Competència en comunicació lingüística (CCL):

“La competència en comunicació lingüística suposa interactuar de forma oral, escrita o signada de manera coherent i adequada en diferents àmbits i contextos i amb diversos propòsits comunicatius. Implica mobilitzar, de manera conscient, el conjunt de coneixements, destreses i actituds que permeten comprendre, interpretar i valorar críticament missatges orals, signats, escrits, audiovisuals o multimodals, evitant els riscos de manipulació i desinformació, així com comunicar-se eficaçment amb altres persones de manera cooperativa, creativa, ètica i respectuosa.

La competència en comunicació lingüística constitueix la base per al pensament propi i per a la construcció del coneixement en tots els àmbits del saber. Per això, el seu desenvolupament està vinculat a la reflexió explícita sobre el funcionament de la llengua en els gèneres discursius específics de cada àrea de coneixement, així com als usos de l'oralitat, la llengua de signes o l'escriptura per pensar i per aprendre. Finalment, fa possible apreciar la dimensió estètica del llenguatge i gaudir de la cultura literària”.

En el tema que ens ocupa, hi tenen implicació les competències específiques 2, 3, 4, i 5, que fan referència a la comprensió, producció, i interacció oral i escrita, incorporant les formes de comunicació intervingudes per la tecnologia i atenent als diferents àmbits de comunicació: personal, educatiu, social i professional. També s'ha de tenir en compte, pel que fa als sabers, el bloc de comunicació, que inclou: context, gèneres discursius, processos, i reconeixement i ús discursiu dels elements lingüístics.

S'ha de tenir en compte que aquest tema és important per al correcte desenvolupament de tots els àmbits de

l'educació secundària obligatòria i del batxillerat, ja que la comunicació és inherent a l'ésser humà i serà necessària en tots els àmbits de la vida de l'alumnat.

En aquest tema ens centrarem, en primer lloc, en la teoria de la comunicació, que implicarà parlar sobre els elements de la comunicació, que són els que la fan possible. A continuació, veurem les diferents funcions del llenguatge relacionades amb aquests elements i, per últim, estudiarem el signe lingüístic. Finalment, esmentarem obres i recursos útils per tal de poder fer arribar a l'alumnat aquesta informació d'una manera adequada i comprensible.

2. MARC LEGAL

El marc legal que s'ha de tenir en compte en aquest tema és, en primer lloc, la llei d'educació (LOMLOE):

- Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.

Segons la LOMLOE al seu article 22 *“La finalidad de la Educación secundaria consiste en lograr que los alumnos y alumnas adquieran los elementos básicos de la cultura, especialmente en sus aspectos humanístico, artístico, científico-tecnológico y motriz; desarrollar y consolidar en ellos los hábitos de estudio y de trabajo; así como hábitos de vida saludables, preparándoles para su incorporación a estudios posteriores, para su inserción laboral y formarles para el ejercicio de sus derechos y obligaciones de la vida como ciudadanos”.*

En canvi, la finalitat del batxillerat, que podem trobar en els articles 32 d'aquesta mateixa llei, és *“[...] proporcionar formación, madurez intelectual y humana, conocimientos, habilidades y actitudes que permitan desarrollar funciones sociales e incorporarse a la vida activa con responsabilidad y competencia. Asimismo, esta etapa deberá permitir la adquisición y logro de las competencias indispensables para el futuro formativo y profesional y capacitar para el acceso a la educación superior”.*

En segon lloc, trobem la LEC (Llei d'Educació de Catalunya):

- Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (DOGC núm. 5422, de 16.7.2009)

Podem trobar la informació referent a l'Educació secundària obligatòria i al batxillerat als articles 59 i 61 d'aquesta llei, respectivament.

A més, segons aquesta llei:

“La societat catalana aspira a proporcionar la millor educació a les noves generacions i, més enllà, a continuar donant oportunitats educatives a tothom durant tota la seva vida. Aquesta aspiració es correspon amb la voluntat col·lectiva de fer de Catalunya un país pròsper, benestant i cohesionat, on tothom que hi viu pugui portar a terme lliurement el seu projecte vital.

L'educació és un dret de totes les persones, reconegut en el nostre ordenament jurídic i en l'ordenament internacional. L'exercici d'aquest dret s'ha de garantir al llarg de tota la vida i atenent totes les facetes del desenvolupament personal i professional.

Alhora, l'educació és una realitat fonamental de tota comunitat nacional, ja que esdevé el factor principal en la generació de capital humà, contribueix al creixement del capital social i és un element de cohesió social i cultural per mitjà de la igualtat d'oportunitats.

L'educació és, doncs, la porta obligada a la realització personal i al progrés col·lectiu; és la palanca

que fa possible la superació dels condicionants personals, socials, econòmics i culturals en origen; és la clau de les oportunitats per a superar les desigualtats i per a descobrir i aprofitar tots els talents de la societat.

Una de les més altes funcions dels poders públics democràtics és, doncs, garantir d'una manera efectiva el dret a l'educació per a tothom, tot remouent els obstacles de tota mena que el dificultin."

Pel que fa a l'ús del català, la Llei 12/2009 explica al seu article 11 que el català, com a llengua pròpia de Catalunya, serà la llengua vehicular i d'aprenentatge del sistema educatiu. L'article 17.1 d'aquesta Llei determina el règim lingüístic dels centres educatius d'Aran.

A continuació, enumerarem la normativa legal que regula l'etapa educativa de l'Educació secundària obligatòria i el Batxillerat:

- Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.
- Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.

3. TEORIA DE LA COMUNICACIÓ

Per parlar sobre la comunicació hem de tenir clar primer de tot què és el llenguatge.

Edward Sapir, a la seva obra *El llenguatge*, el defineix de la següent manera:

"El llenguatge és un mètode purament humà i no-instintiu de comunicar idees, emocions i desigs mitjançant un sistema de símbols produïts voluntàriament. Aquests símbols són, en primer lloc, auditius, i són produïts pels anomenats "òrgans de la parla". No hi ha cap base instintiva discernible en la parla humana com a tal, per molt que les expressions instintives i l'entorn natural puguin servir com a estímul per al desenvolupament de determinats elements de la parla, per molt que les tendències instintives, motrius i d'altres puguin donar una forma i una gamma determinades a l'expressió lingüística. La comunicació humana o animal, si se'n pot dir "comunicació", que resulta dels crits involuntaris i instintius, no és de cap de les maneres llenguatge, en el nostre sentit."

Jesús Tuson (1994) també defineix el llenguatge i la comunicació:

"El llenguatge és, doncs, la facultat oral de comunicació pròpia dels éssers humans amb què es poden transmetre els esdeveniments, interns i externs, mitjançant un sistema de senyals convencionals organitzat en dos nivells: el del so i el del sentit. Aquest sistema té una considerable capacitat combinatòria (sotmesa a regles) que fa possible la creativitat sense límits. En aquest sentit, sovint s'ha observat que, així com no sembla que hi hagi límits pel que fa a les construccions del pensament, tampoc el llenguatge es pot veure limitat, perquè llenguatge i pensament són del tot interdependents i solidaris."

"La comunicació és un procés mitjançant el qual algun tipus de missatge, que conté informació, és traslladat des d'una font a un destí".

Per tant, pel que fa a la comunicació humana, el llenguatge és primordial i, a més, exclusiu dels éssers humans. El llenguatge és el tret que diferencia la comunicació humana de l'animal.

Roman Jakobson fou l'encarregat de plantejar la teoria de la comunicació que inclou sis elements del llenguatge i sis funcions relacionades amb aquests elements.

4. ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ

Roman Jakobson descriu i enumera els elements de la comunicació, que són en els que es basen totes les teories de la comunicació fins al moment:

1. **Emissor**: qui pren la iniciativa de convertir un esdeveniment en matèria d'informació. S'encarrega de transformar els fets en un missatge físicament perceptible (successió de sons, gestos, senyals lluminoses...).
2. **Receptor**: qui rep i descodifica la informació que conté el missatge de l'emissor.
3. **Missatge**: informació que l'emissor transmet al receptor.
4. **Canal**: via de transmissió del missatge. Pot ser l'espai per als missatges visuals, l'aire per als sons...
5. **Codi**: l'emissor ha de codificar el missatge en una clau que sigui coneguda pel receptor per tal que pugui descodificar el missatge.
6. **Referent (o esdeveniment)**: fet o esdeveniment que el receptor convertirà en missatge per tal de transmetre'n la informació al receptor. No pot haver-hi un missatge sense un fet al qual fer referència.

Tuson (1994) ens resumeix aquest procés amb molt d'encert: en primer lloc, explica Tuson, ha d'haver-hi un **esdeveniment**, un fet que es pugui comunicar. Perquè aquest esdeveniment formi part de l'acte comunicatiu fa falta un **emissor** que converteixi l'esdeveniment en **missatge**, que, finalment, transmetrà a un **receptor** mitjançant un **canal** i ajustat a un **codi** que coneguin tots dos.

5. FUNCIONS DEL LLENGUATGE

Roman Jakobson va establir els papers associats als sis elements dels quals hem parlat anteriorment. Aquests papers s'anomenen funcions del llenguatge, i segons l'element que hi predomina, els missatges queden caracteritzats d'una manera diferent:

- a. **Funció expressiva**: predomina l'emissor, que és qui genera el missatge amb l'ús d'interjeccions en què en manifesta la seva actitud, estat d'ànim... El modus ens permet interpretar com l'emissor veu un fet. Per exemple "Avui fa calor!" es pot emetre amb satisfacció, neguit...
- b. **Funció conativa**: predomina el receptor. L'emissor fa ús del llenguatge amb la intenció que el receptor faci o deixi de fer alguna cosa. Normalment es manifesta en l'ús de l'imperatiu ("Fes la teva feina i deixa'm tranquil!"), però també pot fer-ho amb usos no estrictament imperatius ("Ho sento, però ara no puc atendre't").
- c. **Funció poètica**: predomina l'atenció específica al missatge ja que implica una elaboració dels missatges i organització del discurs. L'ús que es fa del llenguatge és instrumental. Trobem aquesta funció en la poesia, la publicitat, els discursos...
- d. **Funció referencial**: predomina el referent ja que té lloc quan el llenguatge actua com un mitjà de comunicació. Així, és objectiva i simplement informa d'una realitat. Es caracteritza per un llenguatge clar, neutre, denotatiu...
- e. **Funció metalingüística**: predomina el codi. Té lloc quan els missatges tenen com a objectiu el codi mateix, és a dir, quan fem servir una llengua per parlar de la llengua mateixa. En són exemples les gramàtiques, els diccionaris i els llibres de lingüística.
- f. **Funció fàtica**: el seu origen és el canal. Són missatges de contacte que verifiquen si el canal continua unint els interlocutors. En són un exemple les converses telefòniques, en les quals el receptor utilitza la comunicació per fer saber a l'emissor que l'escolta.

6. TIPUS DE COMUNICACIÓ

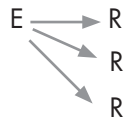
La comunicació humana pot adoptar diferents direccions si ens fixem en l'emissor i el receptor:

a. Comunicació unidireccional: es produeix si l'emissor sempre manté el seu paper i el receptor actua sempre com a tal.

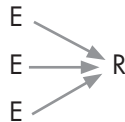
a. D'un a un: quan algú dona una ordre a un subordinat en unes condicions en què aquest no té opció de respondre.

b. D'un a molts: quan un emissor s'adreça a diversos receptors (conferència, emissions de ràdio i televisió, llibres...). Per exemple una persona que presenta la seva tesi doctoral davant un tribunal acadèmic.

c. De molts a un: es desenvolupa en torns successius. N'és un exemple quan un tribunal acadèmic presenta les seves opinions a una persona que llegeix la seva tesi doctoral.

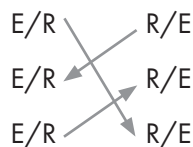

b. Comunicació bidireccional: té lloc quan l'emissor i el receptor alternen els seus papers.

a. Conversa o diàleg: hi ha una alternança dels torns de paraula. És la conducta comunicativa més característica.

b. Debat: és de les situacions comunicatives més complexes i, per això, necessita un moderador que controli les intervencions i/o torns de paraula.

7. PROBLEMES EN EL PROCÉS DE COMUNICACIÓ. INTERFERÈNCIES

Com hem dit anteriorment, els sis elements del llenguatge són imprescindibles perquè pugui tenir lloc la comunicació. Així, si no hi ha un emissor, està clar que no hi podrà haver cap tipus de comunicació. De la mateixa manera, si algú emet un missatge però no el rep ningú, tampoc no tindrà lloc l'acte comunicatiu (per exemple algú parlant sol a casa seva). Si hi ha dues persones juntes però no emeten cap missatge de cap tipus, ni verbal ni gestual, entre d'altres, són simplement dues persones, però no estan comunicant res. Si el canal falla, encara que hi hagi un receptor i un emissor, la transmissió del missatge no serà possible

i, per tant, no arribarà al receptor i no tindrà lloc cap comunicació (per exemple, un soroll que no permet al receptor escoltar al missatge o un tall en la línia telefònica). Per últim, si l'emissor no codifica el missatge amb un codi que el receptor compregui, la comunicació no arribarà a bon port perquè el receptor no el podrà descodificar i, per tant, no podrà rebre'n la informació (per exemple si l'emissor utilitza el xinès per comunicar-se amb un parlant anglès que no coneix el xinès).

8. EL SIGNE LINGÜÍSTIC

8.1. El signe no lingüístic

El signes són elements que conformen el missatge i circulen entre els pols de la comunicació. Un signe és un objecte físic que pot ser percebut per algun dels sentits. No obstant, no s'ha de pensar que qualsevol objecte és un signe, sinó que són aquells dissenyats per transmetre informació a un receptor, és a dir, són elements informatius que ens porten a la comprensió dels significats que hi són associats. Alguns exemples de signes serien el cartell que ens indica que hi ha una gasolinera a prop o el color roig d'un semàfor que ens diu que ens hem d'aturar.

Charles Sanders Peirce (1839-1914) en feu la classificació més coneguda. Peirce estableix tres tipus bàsics de senyals:

- a. **Indicis:** ens permeten establir una relació entre un efecte (l'indici) i la seva causa per tal de transmetre'ns informació. Per exemple, si veiem petjades a la sorra, tot i que no estan allà amb cap intenció, ens indicaran que hi ha passat algú. La majoria d'indicis poden ser interpretats per qualsevol persona. No obstant, alguns només poden ser interpretats per persones amb certs coneixements. Per exemple, que una persona pateixi tremolors i rigidesa als músculs són interpretats per un metge com símptomes o indicis que aquella persona pateix Parkinson.
- b. **Icones:** són signes que s'assemblen a allò que volen representar. En els processos comunicatius, les icones només poden funcionar gràcies a la semblança. Les fletxes de direcció o els dibuixos que identifiquen els lavabos per a homes i per a dones en són alguns exemples.
- c. **Símbols:** perquè els símbols portin informació cal un pacte, és a dir, són convencionals ja que no són fruit de cap procés natural com els indicis ni mantenen cap relació de semblança amb allò que designen com les icones. Són exemples la senyal de direcció prohibida i els símbols de química (H_2O , $NaCl$...). Aquest també és el cas de la majoria de paraules en les llengües del món, ja que tenen sentit perquè són el resultat del pacte de la comunitat lingüística que les fa servir.

8.2. El signe lingüístic

Segons Tuson (1994), el llenguatge humà està format per senyals arbitraris (símbols) que són produïts vocalment i rebuts per via auditiva.

Aquests senyals permeten fer referència a un gran ventall de coses i esdeveniments: poden fer referència a coses presents però també a coses absents; a esdeveniments passats i futurs; a coses reals i imaginàries...

Totes les llengües disposen d'unitats (o "paraules") que quan es combinen permeten formar oracions i textos, seguint les regles pròpies de cada sistema lingüístic.

Les unitats són símbols de coses i d'accions. Són molts generals i el seu abast és infinit. Per exemple, "arbre"

fa referència a tots els tipus d'arbres; tancar, per la seva banda, es refereix a totes les accions d'obstruir o fermar un objecte que estava obert.

Les llengües tenen una dimensió combinatòria que ens permet expressar-nos de manera precisa al mateix temps que ens permet manifestar la nostra subjectivitat.

Ferdinand de Saussure, considerat el pare de la lingüística moderna, parla sobre el signe lingüístic a la seva obra *Curs de lingüística general*. Saussure apunta que el signe lingüístic és el resultat de la combinació del significat i el significat. El significat és el concepte o idea que es relaciona amb el significat, i aquest és, al seu torn, la representació sensorial del significat, la forma que li donem mentalment o el conjunt de sons i grafies que el representen. Així, aquests dos elements units – ja que no podrien existir l'un sense l'altre – donen lloc al signe lingüístic.

8.2.1. Principis del signe lingüístic

Saussure (1916) assenta dos principis al signe lingüístic:

- a. Arbitrarietat: el vincle que uneix el significat i el significat és totalment arbitrari. S'ha establert d'aquesta manera, com es podia haver establert d'una altra. Així, la relació entre els sons que formen la paraula *arbre* i el significat d'aquesta paraula és fruit d'una convenció o un pacte.
- b. Caràcter lineal del significat: en ser de naturalesa auditiva, el significat només es desenvolupa en el temps i, per això, en té les mateixes característiques: representa una extensió que és mesurable en una sola dimensió ja que és una línia.

A més, atribueix al signe les característiques d'immutabilitat i mutabilitat:

- c. Immutabilitat: segons Saussure, el signe és immutable a causa de:
 - a. El caràcter arbitrari del signe.
 - b. La multitud de signes necessaris per construir qualsevol llengua.
 - c. El caràcter massa complex del sistema.
 - d. La resistència de la inèrcia col·lectiva a tota innovació lingüística.
- d. Mutabilitat: la llengua està en constant evolució i, aquesta continuïtat, fa que el signe es trobi sempre en condicions d'alterar-se, ja sigui pel que fa al significat o al significat.

8.2.2. Relacions entre els signes

Una característica essencial de les llengües és que són sistemes de signes (convencionals o arbitraris) que aprofiten els mecanismes opositius de forma generalitzada per a transmetre informacions. Les relacions sintagmàtiques opositiues són molt freqüents en les llengües i tenen lloc en diferents nivells:

- a. En el lèxic:
 - a. Adjectius: bonic-lleig
 - b. Verbs: tancar-obrir
- b. En el morfològic:
 - a. Els noms s'entenen com a diferents gràcies a l'absència o presència d'un element. Per exemple, a

gat i gata l'absència de la marca de femení ens informa del significat masculí i viceversa.

- b. Els constituents de les formes verbals ens donen informació. Per exemple *canto* està format per *cant-* i *-o*. El primer element ens informa d'una activitat concreta, i el segon ens dona diverses informacions (primera persona, singular i present). Aquesta segona forma fa tot això perquè està en relació d'oposició a tot el seu paradigma verbal.
- c. En el de les unitats mínimes: és un sistema d'oposicions molt econòmic perquè només amb el canvi d'una unitat s'obtenen noves oposicions. L'oposició entre *b/t* ens permet remetre a significats diferents en les paraules *tassa* i *bassa*.

9. CONCLUSIONS

En aquest tema hem pogut veure com la comunicació depèn de diversos factors. Aquest tema permet comprendre que la comunicació humana té la peculiaritat de disposar del llenguatge, que permet que la comunicació no sigui només un intercanvi d'informació, però que també fa que l'èxit de la comunicació depengui de diferents elements, no només del coneixement del signe lingüístic o del codi.

Així, l'alumnat ha de conèixer el procés de la comunicació per comprendre que no n'hi ha prou amb conèixer una llengua, sinó que ha de ser conscient del procés comunicatiu, com es duu a terme i amb quina finalitat es duu a terme per tal de poder adaptar els elements a l'objectiu final d'aquesta comunicació i dur a terme el procés d'una manera correcta.

A l'aula, és necessari treballar aquest tema per tal de fer dels alumnes persones resolutives comunicativa-ment, que se sàpiguen adaptar a les diferents situacions comunicatives que es trobaran al llarg de l'etapa educativa i de la vida en general.

10. BIBLIOGRAFIA, WEBGRAFIA I LEGISLACIÓ

Bibliografia:

SAPIR, E. (1985). *El llenguatge*. Barcelona: Empúries.

SAUSSURE, F. (1991). *Curso de lingüística general*. Madrid: Ediciones Akal.

TUSON, J. (1994). *El llenguatge*. Barcelona: Empúries.

YULE, G. (2007-2008). *El lenguaje*. Madrid: Ediciones Akal.

Webgrafia:

Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic. Llengua i literatura (catalana i castellana). Identificació i desplegament a l'educació secundària obligatòria (2015). Generalitat de Catalunya. Departament d'ensenyament. Data de consulta: 7 de juny de 2019. Recuperat de: <http://ensenyament.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccions/competencies-basiques/eso/eso-linguistic-ca-es-literatura.pdf>

Generalitat de Catalunya. Llengua catalana. Data de consulta: 5 de juny de 2019. Recuperat de: <http://llengua.gencat.cat/ca/inici/>

Xarxa telemàtica educativa de Catalunya. Data de consulta: 5 de juny de 2019. Recuperat de: <http://xtec>.

Legislació:

Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. (LOMLOE)

Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (DOGC núm. 5422, de 16.7.2009)

DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.

Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació (BOE núm. 159, de 4.7.1985)

Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.

DECRET 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.

11. ANNEX I. RECURSOS PER AL PROFESSORAT

- <http://merli.xtec.cat/merli/> Merlí és un catàleg de recursos educatius digitals desenvolupat pel Departament d'Ensenyament amb l'objectiu de proporcionar a la comunitat educativa un entorn de catalogació, indexació i cerca de materials didàctics.
- Àmbit lingüístic. Dimensió literària i comunicativa: Orientacions pràctiques per a la millora de l'ortografia (2014). Generalitat de Catalunya. Departament d'ensenyament. Data de consulta: 8 de juliol de 2019. Recuperat de: <http://ensenyament.gencat.cat/ca/departament/publicacions/colleccions/competencies-basiques/eso/ambit-linguistic-millora-ortografia/>.

Aquesta publicació s'emmarca en les dimensions comunicativa i literària de les competències pròpies de la matèria de llengua i literatura (catalana i castellana) per a l'educació secundària obligatòria.

Les Orientacions fomenten una metodologia didàctica activa, diversa i amena, que inclou processos, estratègies i recursos fonamentals com la pràctica visual i l'auditiva, la pràctica de lectura i d'escriptura, la conversa metagràfica, les traduccions per a l'aprenentatge, l'ús del diccionari, la presa d'apuntes o la bitàcola ortogràfica, entre d'altres.

El document vol contribuir a facilitar l'aprenentatge de l'ortografia dels alumnes de l'educació secundària obligatòria, amb vista al perfeccionament de la seva competència escrita.

- Serra, Enric. *Aprendre Llengües*. Observatori d'Enric Serra i Casals. Data de consulta: 7 de juliol de 2019. Recuperat de: http://enicerrabloc.blogspot.com/search/label/actituds_ling%C3%BC%C3%ADstiques.

En el bloc d'Enric Serra, professor i tècnic lingüista de l'UAB, es poden trobar entrades de totes les temàtiques relacionades amb l'aprenentatge de llengües.

- Generalitat de Catalunya. *Llengua catalana. Recursos per al professorat*. Data de consulta: 5 de juny de 2019. Recuperat de: http://llengua.gencat.cat/ca/serveis/aprendre_catala/recursos-per-al-professorat/.

La Direcció General de Política Lingüística us ofereix eines i recursos didàctics per aprendre català.

- Centre de terminologia de la llengua catalana (TermCat). Data de consulta: 6 de juny de 2019.

Recuperat de: <https://www.termcat.cat/ca>.

El Termcat és un consorci públic català creat el 1985 amb la finalitat de garantir el desenvolupament i la integració de la terminologia catalana per a l'elaboració de recursos terminològics, la normalització de neologismes i l'assessorament terminològic, en un diàleg permanent amb usuaris ordinaris i especialistes.

- ÉsAdir. Data de consulta: 6 de juny de 2019. Recuperat de: <http://esadir.cat/>.
- El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.
- Diccionari de la Llengua Catalana (Segona edició). Data de consulta: 6 de juny de 2019. Recuperat de: <https://dlc.iec.cat/>.
- Optimot, consultes lingüístiques. Data de consulta: 6 de juny de 2019. Recuperat de: <https://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>.

És un servei que ofereix la Direcció General de Política Lingüística en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans i el Centre de Terminologia TERMCAT.

Consta d'un cercador d'informació lingüística que ajuda a resoldre dubtes sobre la llengua catalana.

Per mitjà de l'Optimot es poden consultar de manera integrada diferents fonts.

Quan les opcions de cerca que ofereix l'Optimot no resolen el dubte lingüístic, es pot accedir a un servei d'atenció personalitzada.

Temari d'oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA II

Roser París Aixalà

Aina Elies Ruiz

Temari d'oposicions de

LLENGUA CATALANA I LITERATURA II

Roser París Aixalà

Aina Elies Ruiz

educàlia
editorial

Segona edició, 2022

Autores: Roser París Aixalà i Aina Elies Ruiz

Edita: Educàlia Editorial

Imprimeix: Grupo Digital 82, S. L.

ISBN: 978-84-17997-38-0

Dipòsit Legal: V-2794-2019

Printed in Spain/Imprès a Espanya

Tots els drets reservats. No està permesa la reimpressió de cap part d'aquest llibre, ni d'imatges ni de text, ni tampoc la seva reproducció, ni utilització, en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic o d'una altra manera, tant coneguda com els que puguin inventar-se, incloent el fotocopiats o enregistrament, ni està permès emmagatzemar-lo en un sistema d'informació i recuperació, sense el permís anticipat i per escrit de l'editor.

Algunes de les imatges que inclou aquest llibre són reproduccions que s'han realitzat aprofitant-se del dret de cita que apareix en l'article 32 de la Llei 22/1987, d'11 de novembre, de la Propietat intel·lectual. Educàlia Editorial agraeix a totes les institucions, tant públiques com privades, citades en aquestes pàgines, la seva col·laboració i demana disculpes per la possible omisió involuntària d'algunes d'elles.

Educàlia Editorial

Av. de les Jacarandas 2 loft 327 46100 Burjassot-València

Tel. 960 624 309 - 963 768 542 - 610 900 111

Email: educaliaeditorial@e-ducalia.com

www.e-ducalia.com

ÍNDEX

Tema 16 L'article, els demostratius, els possessius, els numerals i els indefinits.....	5
Tema 17 Els pronoms personals forts. Els pronoms febles. Funcions, combinacions i variants geogràfiques.....	20
Tema 18 El SV. Estructura. La complementació verbal.....	34
Tema 19 El verb. Aspectes. Morfologia. Perífrasis. Principals variants geogràfiques.....	49
Tema 20 L'adverbi, la preposició la conjunció. Classes i funcions.....	74
Tema 21 L'oració composta. Coordinació, juxtaposició i subordinació.....	98
Tema 22 L'oració substantiva. Classes i funcions.....	109
Tema 23 L'oració de relatiu. Classes i funcions.....	119
Tema 24 L'oració adverbial. Classes i funcions.....	130
Tema 25 La comunicació oral. Models i tècniques.....	142
Tema 26 La comunicació escrita. Models i tècniques.....	153
Tema 27 Estratègies de l'exposició oral i de la composició escrita: generar i organitzar idees, fer esquemes, exposar, redactar, revisar i valorar.....	164
Tema 28 El sistema fonològic català. Sons i fonemes. La síl·laba. El procés de fonació.....	175
Tema 29 El sistema vocàlic. Variants geogràfiques. Fenòmens de contacte. Diftongs. Ortografia. Apostrofació. Accentuació gràfica i dièresi.....	188
Tema 30 El sistema consonàntic. Variants geogràfiques. Ortografia dels sons oclusius, fricatius i africats.....	204
Tema 31 El sistema consonàntic. Ortografia dels sons laterals, nasals i vibrants. Ortografia de la h. Fenòmens de contacte consonàntic.....	221
Tema 32 Possibles enfocaments didàctics de l'ensenyament de la llengua.....	236

TEMA 16

L'article, els demostratius, els possessius, els numerals i els indefinits

0. INTRODUCCIÓ
1. MARC LEGAL
2. ELS DETERMINANTS
 - 2.1. L'article
 - 2.1.1. L'article definit
 - 2.1.1.1. L'article davant noms propis
 - 2.1.1.2. Valor individualitzador de l'article el i construccions equivalents
 - 2.1.1.3. Valor ponderatiu de l'article el i construccions equivalents
 - 2.1.2. L'article indefinit
 - 2.2. Els demostratius
 - 2.2.1. Els sistemes binari i ternari dels demostratius
 - 2.2.2. Les propietats bàsiques del demostratiu
 - 2.2.3. Els demostratius posposats al nom
 - 2.2.4. Usos anafòrics dels demostratius
 - 2.2.5. Altres demostratius
 - 2.3. Els possessius
 - 2.3.1. Els possessius àtons
 - 2.3.1.1. Flexió dels possessius àtons
 - 2.3.2. Els possessius tòncics
 - 2.3.2.1. Característiques dels possessius tòncics
 - 2.3.3. Ús i abús del possessius
 - 2.3.4. El possessiu llur
 - 2.3.5. Els possessius fora del Sintagma nominal
3. ELS QUANTIFICADORS
 - 3.1. Els numerals
 - 3.1.1. Els numerals cardinals
 - 3.1.2. Els numerals fraccionaris
 - 3.1.3. Els numerals multiplicatius
 - 3.1.4. Els numerals ordinals
 - 3.2. Els indefinits
 - 3.3. Els quantitius
 - 3.4. Quantificadors universals
4. CONCLUSIONS
5. BIBLIOGRAFIA, WEBGRAFIA I LEGISLACIÓ
6. ANNEX 1: INFORMACIÓ TEÒRICA COMPLEMENTÀRIA
7. ANNEX 2: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

0. INTRODUCCIÓ

Habitualment el sintagma nominal, estudiat en el tema anterior, necessita ser encapçalat per una altra categoria que l'especifiqui: els determinants o quantificadors. Des de la gramàtica tradicional, el determinant ha estat considerat un dels constituents essencials dintre del sintagma nominal i té la funció de delimitar l'abast del nom, nucli del SN. No obstant això, la gramàtica generativa considera que els determinants són tan sols tres: els articles, els demostratius i els possessius àtons. I considera que els numerals, els quantitativs i els indefinits en realitat són quantificadors.

Així doncs, en aquesta unitat procurarem delimitar i estudiar tots aquells elements que han sigut anomenats determinants i que constitueixen els actuals especificadors, elements prenominals que delimiten l'abast del nom. Aquesta és una figura que, en moltes llengües, com el llatí, no apareix com a mot afegit davant del nom sinó que podem trobar aglutinat al nom o en d'altres posicions. En català, però, tenim aquests mots que afegeixen un matís al nom i el delimiten i, doncs, és important entendre'n les característiques per a poder-los usar adequadament i amb precisió. És el complement al tema anterior, en què es parlava del nom i del sintagma nominal, perquè la majoria de sintagmes nominals n'utilitzen.

També cal tenir present que la gramàtica generativista no considera que el fet que alguns determinants i quantificadors puguin portar el nom sobreentès justifiqui la tendència tradicional a considerar-los com a pronoms, és a dir, el fet que en oracions com *M'agrada aquest cotxe, però a tu t'agrada aquell* no aparegui el nom *cotxe* després del determinant *aquell* no justifica que es pugui considerar *aquell* com a pronom perquè tan sols s'ha el·lidit un element que havia aparegut feia poc per economia lingüística, però se sobreentèn que *aquell* fa referència i determina el nom *cotxe*. Els generativistes, doncs, en aquest cas, parlaran de determinants i quantificadors amb el nom sobreentès mentre que la gramàtica tradicional considerava que els determinants sempre havien d'anar situats davant d'un nom i, si no hi anaven, es convertien en pronoms.

1. MARC LEGAL

El present tema s'inclou dins de la matèria de Llengua i Literatura Catalana, matèria que contribueix al desenvolupament de les finalitats de l'educació establertes a la LOMLOE, sobretot a fomentar en els alumnes la capacitat per a la comunicació en la llengua oficial i cooficial. A més, la matèria contribueix a valorar el llenguatge i la comunicació com a vehicle perquè els alumnes puguin assolir un saber reflexiu sobre les pràctiques necessàries per a la socialització.

Tanmateix, el tema a desenvolupar s'inclou sobretot dins el marc legal del Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica i del 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat. De fet, el present tema incidirà especialment, encara que no únicament, , les competències específiques 2 i 4, perquè per comprendre un text és necessari reconèixer l'estructura del SN i interpretar-ne els trets i en les competències específiques 3 i 5, perquè per escriure un text, literari o no, adequat, coherent, cohesionat i correcte lingüísticament cal dominar la sintaxi de l'oració i, també, la morfologia dels determinants i quantificadors i perquè per comprendre textos orals i produir-ne de manera adequada cal saber enllaçar els mots i saber formar oracions amb coherència; cohesió i, també, amb correcció gramatical.

A més a més, el tema que desenvoluparem posarà en relleu diversos sabers, sobretot els relacionats amb la Reflexió sobre la llengua, tant a l'educació secundària obligatòria com al batxillerat:

Al batxillerat, segons el Decret 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxi-

l·lerat “Les competències específiques de llengua i literatura al batxillerat marquen una progressió respecte a les de l’educació secundària obligatòria, de les quals és part en aquesta nova etapa. L’aprofundiment respecte a l’etapa anterior rau en una consciència teòrica i metodològica més elevada per analitzar la realitat, així com en la mobilització d’un conjunt de coneixements més ampli, articulats mitjançant instruments d’anàlisi que ajuden a construir i a estructurar el coneixement explícit sobre els fenòmens lingüístics i literaris tractats. Es proposa també afavorir una aproximació àmplia a la cultura, que aprofundeixi en aquesta etapa en la relació continuada entre el passat i el present”.

De fet, aquest tema incideix en el coneixement d’un dels elements bàsics de les oracions: els determinants i quantificadors. Conèixer la formació morfològica d’aquestes categories gramaticals ens pot ajudar a escriure correctament molts mots i saber com es relacionen dins la sintaxi oracional farà que puguem comprendre textos amb més facilitat i escriure’n amb menys errades.

2. ELS DETERMINANTS

Podem considerar determinants l’article, el demostratiu i el possessiu àton i esporàdicament el tònic.

2.1. L’article

Dins dels determinants, el determinant per excel·lència és l’article. L’article determina el nom, és a dir, el present, el posa en connexió amb el discurs, amb la situació comunicativa, etc. De l’ésser designat pel nom, els determinants articles en poden indicar la coneixença prèvia o no (article definit o indefinit).

2.1.1. L’article definit

El llatí clàssic no tenia article i fou el llatí vulgar el que va sentir la necessitat d’usar-ne. Morfològicament, prové d’un demostratiu simple i relaxat que perd la possibilitat de concretar la situació espacial de l’objecte que determina. L’origen etimològic de la forma general de l’article és, doncs, el demostratiu llatí ILLE.

L’article definit és una paraula àtona que fonològicament pertany a la classe dels elements clítics. Morfològicament presenta variació de gènere i nombre i en singular pot adoptar formes sil·làbiques (*el* per al masculí singular, *la* per al femení singular, *els* per al masculí plural i *les* per al femení plural) o asil·làbiques (*l’* per al masculí o femení singular). [informació ortogràfica a l’Annex 1]

L’article definit concorda en gènere i nombre amb el nom que determina: *el taulell, els taulells, la taula, les taules*. A vegades el nom amb què concorda queda sobreentès: *els de la botiga de roba, la del menjador*. Pot ser també que l’article sigui l’únic element del sintagma que fa visible el gènere o el nombre del nom: *la jove lingüista, el jove lingüista*. Normalment utilitzem un determinant article definit per indicar que l’entitat a la qual fem referència ja ha estat mencionada en el discurs previ i, per tant, ja és un element conegut pels interlocutors. No necessàriament l’entitat ha d’haver estat mencionada, sinó que a vegades el context pragmàtic o el coneixement compartit del món legitima l’ús d’un article definit, perquè és evident que l’entitat és coneguda pels interlocutors (*Tanca la finestra* o *El sol és un astre*). El nom que és especificat per l’article definit a vegades pot quedar sobreentès, però l’article no pot formar tot sol un sintagma nominal.

En determinants parlars, l’article definit presenta altres formes. Es tracta de la forma antiga de l’article definit masculí (*lo, los*) i de l’anomenat article salat (*es, so, sos, sa, ses*), molt viu en els parlars baleàrics. Així, en alguns parlars nord-occidentals, en el parlar del Camp de Tarragona, en tortosí, en alguerès i en algunes

comarques valencianes, es mantenen en la parla familiar les formes antigues de l'article masculí *lo* i *los*: *lo cap, lo matí, los amos, los pobles*. D'altra banda, l'article definit baleàric o article salat té un radical amb *s* en lloc del radical amb *l* propi de l'article general. L'origen d'aquest radical diferent es troba en el demostratiu llatí IPSE. En singular pot presentar formes sil·làbiques (*es ca, sa taula*) o asil·làbiques (*s'armari, s'ànima*), enfront del plural, que només en té de sil·làbiques (*es cans, es armaris, ses taules, ses ànimes*). A més, en masculí hi ha les variants *so* i *sos* quan segueix la preposició amb: *S'ha fet un tall amb so ganivet*.

2.1.1.1. L'article davant noms propis

Els noms propis són inherentment definits i són emprats pel parlant quan pressuposa que identificarà el referent. Tot i aquest caràcter definit, en la majoria de parlars -excepte al País Valencià- els noms propis de persona (o antropònims) van introduïts generalment per un article singular que pot prendre flexió masculina (*el* o *en*) o masculina (*la* o *Na*). També porten article alguns topònims.

2.1.1.2. Valor individualitzador de l'article *el* i construccions equivalents

En certs casos, l'article *el* apareix en sintagmes en què no hi ha cap nom implícit, però sí algun dels modificadors: *el que és interessant d'aquesta novel·la; La complexitat neix de la barreja del nou del vell*. En aquests contextos, l'article no pot concordar amb els elements que individualitza perquè inicia oracions de relatiu i adopta la forma més neutra o menys marcada: la forma de masculí singular. En la parla habitual hi trobem la forma col·loquial *lo* com a article amb valor individualitzador, però en els registres formals fem *el* o bé d'altres recursos com ara l'ús del pronom de llunyania *allò* o bé l'ús de noms amb significat genèric (*cosa, fet, aspecte, cas*): *Sempre em diu el que he de fer/Sempre em diu les coses que he de fer/Sempre em diu allò que he de fer*.

2.1.1.3. Valor ponderatiu de l'article *el* i construccions equivalents

Un sintagma nominal definit pot rebre una interpretació ponderativa i encapçalar una oració exclamativa i, a vegades, el nom pot no ser-hi present: *La que vas organitzar!*. En els registres informals, trobem la forma *lo* per a l'article masculí amb valor ponderatiu per influència forana. Aquest ús es pot evitar amb d'altres recursos que ofereix la llengua quan es tracta d'emfatitzar una característica d'una situació, com ara els marcadors exclamatius (*com, que, quant, si, molt, etc.*): *Com menges!; Quant la vas estimar!; Si que endrapeu!*; a més de la forma *el* ponderativa (*el que arribaven a menjar quan eren adolescents!*). Ara bé, aquest article ponderatiu no s'usa per a ponderar adjectius o adverbis, en aquests casos disposem dels marcadors exclamatius ja esmentats: *Que bonic que és!; Que tard que és! I tan pobles com som!*

2.1.2. L'article indefinit

L'article indefinit presenta el radical *un* i les marques flexives de gènere (masculí i femení) i nombre (singular i plural) - *un, una, uns, unes-*, les quals expressen la concordança amb el nom: *un abric, una jaqueta, uns abrics, unes jaquetes*. Existeix una relació estreta entre l'article indefinit i els quantificadors indefinits, fet que ha portat alguns gramàtics a considerar que només els articles definits són veritables articles. Habitualment els articles indefinits introdueixen en el discurs elements nous, no coneguts pels interlocutors. [usos específics de l'article indefinit: Annex 1]

2.2. Els demostratius

Els determinants demostratius tenen bàsicament un valor díctic: expressen proximitat o llunyania respecte al lloc en què se situen els interlocutors de l'acte de parla o al moment en què es realitza l'acte de parla. Concorren amb el nom que especifiquen i presenten, per tant, variació de gènere (masculí i femení) i nombre (singular i plural): *aquest abric, aquests abrics, aquesta jaqueta, aquestes jaquetes*. El nom modificat pel demostratiu pot no explicitar-se en aquells casos en què se sobreentén a partir del context discursiu o pragmàtic. En l'exemple *Aquesta cadira és molt còmoda, però aquella no ho és*, el primer sintagma nominal conté el nom explícit, mentre que en el segon queda sobreentès (aquella). Els pronoms demostratius, en canvi, designen una entitat o una situació i no presenten variació morfològica: *Dona'm això; Açò és intolerable; Què és allò?*

2.2.1. Els sistemes binari i ternari dels demostratius

Actualment, el sistema majoritari és el sistema díctic binari en què els demostratius de primer grau o de proximitat són *aquest, aquests, aquesta, aquestes* i el pronom *això*; i els demostratius de segon grau o de llunyania són *aquell, aquella, aquells, aquelles* i el pronom *allò*. Ara bé, la llengua antiga disposava d'un sistema ternari, que s'ha mantingut en els parlars valencians, de la Franja i en l'eivissenc en què els demostratius de primer grau són *aquest o este, aquests o estos, aquesta o esta, aquestes o estes* i el pronom *açò*; els demostratius de segon grau són *aqueix o eixe, aqueixos o eixos, aqueixa o eixa, aqueixes o eixes* i el pronom *això*; i els demostratius de 3^r grau són *aquell, aquells, aquella, aquelles* i el pronom *allò*.

En els parlars amb un sistema binari, les formes de primer grau indiquen proximitat a l'espai dels interlocutors de l'acte de parla o d'un d'ells, i les de segon grau llunyania respecte a l'espai dels interlocutors. En els parlars amb un sistema ternari, en canvi, les formes de primer grau fan referència a la proximitat immediata, les de segon grau a la proximitat mediata i les de tercer grau, a la llunyania.

Els determinants demostratius també poden indicar proximitat o llunyania en el temps quan especifiquen un nom temporal com *dia, setmana, mes o any*. Els de primer grau s'usen, amb valor díctic, en sintagmes nominals que designen un període de temps que inclou el moment de l'acte de parla (*aquesta setmana*) o que està inclòs en el dia, la setmana, l'any, etc., en curs (*aquest matí, aquesta nit...*). Els demostratius de llunyania, en canvi, fan referència a un moment o període del passat, que resulta identificable pels interlocutors: *aquella setmana, aquell mes...*

2.2.2. Les propietats bàsiques del demostratiu

Els demostratius poden anar reforçats per un adverbí demostratiu del seu mateix grau precedit de la preposició *de*: *aquell llibre d'allà, aquests d'aquí...* Aquest reforç permet precisar a quin objecte ens referim quan només podem emprar el demostratiu de llunyania: *No vull aquell plat d'allà*. Si l'entitat és temporal (*aquell any*) el reforç ja no és possible. En canvi, un díctic de temps (*ara, enguany, etc.*) sí que pot reforçar un element demostratiu locatiu: *això d'ara*.

Els sintagmes nominals amb un demostratiu nominal admeten la modificació de *mateix* amb un valor intensiu o exemplificador: *Aquestes mateixes paraules em va dir ell* (i no unes altres), *Posa't aquesta camisa mateixa* (assenyalant la camisa).

Els demostratius nominals poden ser l'únic constituent explícit de l'atribut en una copulativa identificativa: *Ell és aquest; Les setrilleres són això*.

2.2.3. Els demostratius posposats al nom

Els determinants demostratius poden aparèixer en posició postnominal. Aleshores el sintagma va precedir de l'article definit: *La butaca aquesta és molt incòmoda*. En aquestes construccions, el valor definit del sintagma queda assegurat per la presència de l'article, mentre que el demostratiu en remarca la referència. Darrere del demostratiu pot haver-hi un sintagma preposicional, una oració de relatiu o un sintagma adjectival qualificatiu: *La butaca aquesta de pell negra, la butaca aquesta que vam fer entapissar, la butaca aquesta tan incòmoda*. Però els adjectius de relació apareixen darrere del nom i abans del demostratiu: *la butaca modernista aquesta*.

2.2.4. Usos anafòrics dels demostratius

Els demostratius nominals presenten també usos anafòrics, i en menor mesura catafòrics, paral·lels als díctics. Per exemple, els determinants demostratius poden ser emprats sense nom explícit per a referir-se a sintagmes nominals apareguts en el discurs previ, amb els quals concorden en gènere i nombre: *Si hi ha més òlibes, les òlibes cacen més ratolins i el nombre d'aquests disminueix*. També, amb valor anafòric, els determinants demostratius poden usar-se amb el nom explícit: *Llavors van trobar pel camí una noia que portava un feix de llenya, i aquesta noia ens va guiar fins a la font*. Els determinants demostratius també poden usar-se anafòricament per a referir-se a un període de temps si determinen un nom temporal. Per exemple, el demostratiu *aquell* s'empra només per a referir-se a un moment passat: *Vam arribar tardíssim al concert perquè aquell dia hi havia molt de trànsit*.

2.2.5. Altres demostratius

Entre els demostratius nominals s'hi pot incloure *tal*. Aquest determinant no té valor díctic, no expressa proximitat o llunyania en l'espai. S'usa, en canvi, com a element anafòric. El demostratiu *tal*, que presenta flexió de nombre, expressa identitat qualitativa: *Diuen que el va insultar, però ella nega haver fet tal cosa*.

2.3. Els possessius

Hi ha diverses vies per a expressar les relacions de possessió, pertinença o dependència entre dos elements. La llengua disposa de dues sèries d'elements: els possessius àtons o febles, molt usats antigament, però que avui han quedat reduïts a contextos molt limitats (*mon pare*), i els possessius tòncics o forts, que presenten un ús més general i productiu (*el meu pare*). Els possessius expressen persona gramatical i poden ser caracteritzats com a pronoms personals en genitiu -fan referència a una persona gramatical i equivalen a un complement de nom encapçalat per *de-*: *el meu pare* 'el pare del parlant'.

2.3.1. Els possessius àtons

Els possessius àtons no tenen accent de mot i des del punt de vista fonològic pertanyen, doncs, a la classe dels clítics. Concorden en gènere i nombre amb el nom que especifiquen: *mon pare, sa casa, ta filla*. Les formes del plural poden ser considerades residuals. Són sempre prenominals i tenen un valor definit. Per aquest motiu, no admeten l'anteposició de l'article ni de cap altre determinant o quantificador. A més, els de primera i segona persona presenten exclusivament formes referides a les persones gramaticals del singular i només els possessius àtons de tercera persona poden fer referència a més d'un posseïdor: *No són els fills del professor de matemàtiques, aquells d'allà? Ja ho sap son pare, que fumen?* Les formes de primera i se-

gona persona són dítiques, i les de tercera són generalment anafòriques, encara que també admeten usos dítics, com en el cas dels possessius tòncics.

2.3.1.1. Flexió dels possessius àtons

La flexió dels possessius àtons és la següent: per a la primera persona del singular *mon, ma, mos, mes*; per a la segona persona del singular *ton, ta, tos, tes*; per a la tercera persona del singular i del plural *son, sa, sos, ses*. En l'actualitat, els possessius àtons tenen un ús molt restringit. Formen sintagma nominal amb uns quants noms de parentiu. A més, els de tercera persona (i de segona de cortesia) s'empren en fórmules protocol·làries, sense que se'n desprengui cap interpretació de possessió o pertinença: *Ses majestats els Reis d'Orient, Sa Santedat*.

2.3.2. Els possessius tòncics

Els possessius tòncics mostren flexió de gènere i nombre, amb què concorden amb el nom que acompanyen (*la seva bicicleta, els meus patins*). A diferència dels àtons, tenen un paradigma complet i presenten, per tant, formes referides a les tres persones del singular (1ª singular: *meu, meua/meva, meus, meues/meves*; 2ª singular: *teu, teua/teva, teus, teues/teves*; 3ª singular: *seu, seua/seva, seus, seues/seves*) i a les tres persones del plural (1ª plural: *nostre, nostra, nostres*; 2ª plural: *vostre, vostra, vostres*; 3ª plural: *seu, seua/seva, seus, seues/seves*)

En la llengua parlada, les formes *meva, teva i seva* predominen, a grans trets, en l'àrea oriental i *meua, teua i seua*, en l'occidental, i són, respectivament, les formes habituals en la llengua escrita culta de cadascuna d'aquestes àrees. L'alguerès, en canvi, presenta per al femení les formes antigues *mia, tua, sua*, etc.

2.3.2.1. Característiques dels possessius tòncics

Com ocorre amb els pronoms personals, els possessius de primera i segona persona són dítics, mentre que els de tercera són anafòrics. Els possessius de primera persona designen l'emissor (*la meua habitació*) o una pluralitat que inclou l'emissor (*l'habitació nostra*), mentre que els de segona designen el receptor (*la teua habitació*) o una pluralitat que inclou el receptor o receptors (*les vostres habitacions*).

Els possessius equivalen estrictament a un complement de nom encapçalat per *de*. Podem dir *el cotxe de l'Antoni i*, amb el mateix valor, *el seu cotxe* o *el cotxe seu*. Com que no determinen la referència del sintagma, no poden encapçalar el sintagma nominal (no és possible, per exemple, *meu pare* o *seves amigues*). Poden aparèixer en sintagmes nominals encapçalats per un article definit (*el teu secretari*), un article indefinit (*un parent meu*), un demostratiu (*aquest teu aplom*), un quantificador (*un deixeble seu*) i, fins i tot, en un sintagma nominal escarrit en posició postnominal. (*Tinc coses vostres; Anirem a casa seva*).

2.3.3. Ús i abús del possessiu

Hi ha una tendència a abusar de l'ús del possessiu, sobretot en tres tipus d'oracions.

En primer lloc, en una oració tipus **Els arquitectes que van visitar el teatre no recomanen la seva restauració*, en què el possessiu correspondria a un complement (perquè correspondria a la restauració del teatre) i, al mateix temps, la construcció amb el possessiu també faria de complement del verb. En aquest cas la construcció equivalent més adequada seria amb un pronom en funció de complement de *restauració*: *Els*

arquitectes que van visitar el teatre no en recomanen la restauració.

En segon lloc, en oracions tipus **Envejo el seu caràcter*, en què el possessiu indica la persona que posseeix el *caràcter*, és a dir, una espècie de CI i el fragment *el seu caràcter* fa de complement del verb. En aquests casos, la solució més adequada seria utilitzar un datiu amb valor possessiu: *Li envejo el caràcter*.

En l'últim cas, en oracions tipus **Desconnecteu el vostre mòbil*, en què el possessiu només ratifica perquè ja es coneix el posseïdor del nom i dona un valor emfàtic al fragment, però és absolutament innecessari. Per tant, l'opció correcta seria prescindir del possessiu redundant: *Desconnecteu el mòbil*.

2.3.4. El possessiu llur

Amb referència a més d'un posseïdor de tercera persona, la llengua disposa del possessiu *llur*, que presenta flexió de nombre: *llur amic* 'l'amic d'ells o d'elles', *llurs amics* 'els amics d'ells o d'elles'. En l'actualitat, aquest possessiu s'usa habitualment en septentrional i ocasionalment en els registres més formals de la llengua general.

2.3.5. Els possessius fora del Sintagma nominal

Les preposicions locatives *davant*, *dins*, *prop*, etc., admeten un possessiu com a complement: *davant seu*, *a prop nostre*, *darrere meu*, *damunt vostre*. Però la presència del possessiu en aquests sintagmes no és pas general. No es dona amb les preposicions *lluny* o *arran*: *lluny de mi*, *arran d'ells*.

Els possessius poden aparèixer en la forma de femení singular precedits de l'article femení en certes locucions verbals: *fer la seva*, *dir-hi la seva*, *anar a la seva*, etc. En aquestes construccions, el possessiu té com a antecedent el subjecte i, per tant, adopta la forma corresponent a la mateixa persona que el subjecte.

3. ELS QUANTIFICADORS

Els quantificadors són elements que serveixen per a mesurar entitats comptables i no comptables o bé per a indicar el grau d'una propietat o d'una situació. Especifiquen un nom i els seus complements.

3.1. Els numerals

Els quantificadors numerals expressen una quantitat numèrica exacta. Es classifiquen en numerals cardinals (*tres*, *vint-i-quatre*, *deu mil*), numerals fraccionaris (*mig*, *terç*), numerals multiplicatius (*doble*, *quàdruple*) i numerals col·lectius (*un parell*, *una dotzena*). A part, hi ha els numerals ordinals, que són adjectius que expressen la posició d'una entitat en una sèrie (*primer*, *vintè*). Tampoc no són quantificadors els noms que designen els nombres naturals (*Les xifres amb què s'escriu el nombre cent quatre són un u, un zero i un quatre*).

3.1.1. Els numerals cardinals

Els numerals cardinals designen una quantitat d'una manera exacta i, en la major part dels casos, no admeten flexió de gènere ni de nombre. En són excepció els cardinals *un*, *dos* (i les combinacions de numerals en què apareixen), que tenen flexió de gènere, i *cent*, que quan segueix les unitats adopta formes de plural i té flexió de gènere, però no quan les precedeix, com en *cent cinc*.

Els cardinals poden tenir una forma simple, però també poden presentar una forma amb dos constituents o aparèixer, coordinats o juxtaposats, en combinacions de més d'un numeral. Són mots simples els quantificadors que corresponen als nombres que van de l'1 al 16, i també *vint*, *cent*, *mil* i els noms que designen potències de base 10 i exponent enter positiu (*milió*, *miliard*, *bilió*, etc.) o una quantitat nul·la (*zero*). En altres casos, els numerals cardinals s'obtenen per coordinació o juxtaposició dels numerals bàsics. El procediment de la coordinació correspon a la desena i la unitat: *vint-i-un*, *vint-i-dos*. En la resta de casos, el procediment és la simple juxtaposició: *trenta-nou*, *cent sis*.

En relació als quantificadors numerals cardinals hi ha diversos aspectes sintàctics a tenir en compte. En primer lloc, els cardinals precedeixen sempre el nom que quantifiquen: *Han repatriat nou-cents soldats*; nom que pot ser representat pel pronom en o pot quedar sobreentès; *N'hem encarregat quaranta*. Al mateix temps, aquests quantificadors poden anar precedits d'un determinant definit (*els dotze mesos de l'any*) que transforma el sintagma en definit.

També el determinant indefinit pot aparèixer davant un sintagma quantificat per referir-se a una quantitat aproximada (més o menys): *uns vint companys de la feina*. També, per referir-se a una quantitat aproximada considerable, podem utilitzar numerals com ara *vint*, *cent*, *mil*, *mil un*: *Sap mil i un acudits*.

3.1.2. Els numerals fraccionaris

Hi ha quantificadors numerals que indiquen la divisió per un nombre natural: *mig*, *terç*, *quart*, *dècim*, *milionèsim*. Com que expressen fracció o part d'una unitat, s'anomenen fraccionaris (o partitius). La forma de la majoria dels quantificadors fraccionaris coincideix amb la dels numerals ordinals: *quart*, *cinquè*, *vuitè*, *desè*... Amb tot, tenen formes particulars els numerals fraccionaris *mig*, *meitat* i *terç*. A més, n'hi ha que presenten dues formes; concretament *dècim* (corresponent al cardinal deu), i els corresponents a *cent* i a *mil*, *milió*, *bilió*, etc., que tenen les variants amb el sufix *-èsim/-èsim(a)*.

3.1.3. Els numerals multiplicatius

Els quantificadors numerals multiplicatius (o múltiples) expressen la multiplicació per un nombre natural, és a dir, el nombre de vegades que s'augmenta una entitat: *doble*, *triple*, *quàdruple*, *quíntuple*. Aquests numerals estan relacionats morfològicament amb els verbs que expressen multiplicació, com *triplicar*, *quaduplicar* o *quintuplicar*. Un quantificador multiplicatiu pot ocupar la posició d'especificador d'un sintagma nominal amb nom no comptable (*Si comences per aquí, tindràs doble feina*) o pot ser un nom i aleshores va amb determinant i seguit de la preposició de (*Ell té el doble de culpa*).

3.1.4. Els numerals col·lectius

Hi ha noms que designen una col·lecció d'entitats i que, precedits d'un numeral cardinal, actuen com a quantificadors: *parell*, *centenar*, *miler*. També ho poden fer els noms femenins provinents de les formes ordi-

nals: *desena, dotzena, quinzena, vintena, trentena*. A aquesta llista, cal afegir-hi, encara, el numeral *milió* i els de magnitud superior (*miliard, bilió, trilió, etc.*), que presenten certes especificitats i s'equiparen en molts punts als cardinals: *Un milió de persones van venir*.

3.1.5. Els numerals ordinals

Els numerals ordinals no quantifiquen el nom. Són adjectius basats en els nombres naturals que expressen l'ordre de col·locació, aparició, prioritat d'una entitat en relació amb altres entitats de la seva classe que formen una seqüència o una sèrie ordenada (*quinzè 'el que fa quinze'*) i presenten flexió de gènere i nombre. Els quatre primers ordinals tenen formes bàsiques específiques: *primer, segon, tercer i quart* (i les variants flexives de gènere i nombre). En els altres casos, es formen d'una manera general a partir dels nombres cardinals i el sufix *-è, -en(a)*, com els fraccionaris (*vint-i-dosè, vint-i-dosena*). [Annex 1: especificacions sobre els numerals ordinals]

3.2. Els indefinits

Els quantificadors indefinits no expressen quantitat de la mateixa manera que els numerals i els quantitatius, sinó que sovint assenyalen simplement existència. Poden quantificar un nom (*alguna festa, certes festes, etc.*) o funcionar com a pronoms, en el sentit que tots sols, sense nom, formen un sintagma nominal (*algú, ningú, hom, res, etc.*). Quan acompanyen el nom, no tots presenten el mateix comportament. Si bé la majoria ocupen la posició d'especificadors (*alguna cosa, cap assistent, uns quants sopars*), n'hi ha que poden anar precedits de l'article indefinit o un quantitatiu (*uns altres, molts altres*) o poden aparèixer darrer el nom (*una tarda qualsevol*). Aquests indefinits concorden en gènere i nombre amb el nom que quantifiquen, si bé n'hi ha que només tenen flexió de nombre (*qualsevol*) o que són invariables pel que fa al gènere o presenten restriccions d'ús pel que fa al nombre, com *cap, uns quants, diversos, diferents*.

Principals indefinits			
Algun	Alguna	Alguns	Algunes
Cert	Certa	Certs	Certes
Altre	Altra	Altres	
Qualsevol		Qualsevol	
		Uns quants	Unes quantes
		Diversos	Diverses
		Diferents	
Cap			

Pel que fa als quantificadors indefinits que actuen com a pronoms, n'hi ha que fan referència a persones (*algú, altre, altri, qualsevol, ningú, hom, un i una*), n'hi ha que es refereixen a entitats inanimades (*res i quelcom*) i hi ha també *altre*, que pot fer referència a persones, però no exclusivament.

3.3. Els quantitatius

Els quantitatius també són quantificadors que expressen quantitat, però no ho fan de manera exacta, sinó que designen un valor en una escala de graus que va des de l'absència d'entitats fins a una quantitat elevada o excessiva. La majoria dels quantitatius poden quantificar tant noms comptables com no comptables

(*moltes garses, molta fam*). Tenen un comportament particular els quantitatius de polaritat negativa *gens* i similars perquè només van amb noms no comptables.

El nom quantificat pot aparèixer enllaçat amb el quantitatiu per mitjà de la preposició *de*, una preposició obligatòria en el cas dels quantitatius *gens* i *gota* (*No tinc gens de gana*), amb l'invariable *tot* (*tot de gent*) i amb els noms quantitatius: *una mica, un xic, un munt*, etc. Per altra banda, amb *poc, molt, bastant, prou, força, tant i quant* la preposició *de* és optativa: *Ha menjat molt (de) pa avui*. La preposició *de* no apareix amb els quantitatius *massa, més i menys*, ni amb la resta de quantificadors quantitatius (*gens, gaire, qui-sap-lo*, etc.).

Cal tenir en compte que els quantitatius *gens* i *gaire* (de la mateixa manera que el pronom *res*) duen associat el tret de polaritat i només queden legitimats en construccions negatives o bé en contextos no negatius com oracions interrogatives, pròtesis d'una condicional o substantives dependents d'un predicat que expressi dubte o desconeixença, oposició, impediment, mancança, temor o emocions negatives: *No tinc gens de fred; Vols gaire pa?; Si tingués gens de febre, avisaríem el metge*.

Principals quantitatius			
Bastant	Bastanta	Bastants	Bastantes
Molt	Molta	Molts	Moltes
Poc	Poca	Pocs	Poques
Quant	Quanta	Quants	Quantes
Tant	Tanta	Tants	Tantes
Gaire		Gaires	
Més			
Menys			
Prou			
Massa			
Força			
Gens/gota			
Tot			

També poden actuar com a quantificadors quantitatius els noms de mesura (*litre, quilo, pam...*), així com un seguit d'expressions lexicalitzades com *una mica, una colla, un xic, un munt, una pila, un piló, un fum, un gruix, un tros, un polsim, un toc, un pensament, un gra, un pessic, un feix, unes gotes, un manat, un cabàs, un raig, un dit*, etc. Totes aquestes expressions quantitatives acompanyen un sintagma nominal escrit introduït per la partícula *de*: *un munt de llibres, un polsim de sal*, etc.

També cal recordar que el quantificador quantitatiu *quant*, a banda de quantitat indeterminada, també és exclamatiu o interrogatiu.

3.4. Els quantificadors universals

Els quantificadors universals són aquells que s'apliquen al conjunt d'entitats que presenten una determinada característica: *tots els homes* (fa referència a totes aquelles elements que presenten la característica d'humà).

Quantificadors universals			
Tot + SN/N	Tota +SN/N	Tots + SN/N	Totes + SN/N
Cada			
Cadascun	Cadascuna		
		Ambdós	Ambdues
		Sengles	

4. CONCLUSIONS

La gramàtica generativa ha sacsejat l'anàlisi de la categoria gramatical tradicionalment anomenada determinant. La introducció a la gramàtica del terme *quantificador* entès com tota partícula destinada a indicar la quantitat d'elements o el grau d'una propietat suposa un avanç en la caracterització i en l'anàlisi dels elements especificadors del nom. Per tant, els determinants -l'article, els demostratius i els possessius- només serveixen per actualitzar el nom; mentre que els quantificadors -numerals, indefinits i quantitatius- confereixen al SN un valor quantitatiu en el fet d'expressar el nombre d'elements o la magnitud que tenen.

En conclusió, tot i el canvi de nomenclatura que ha servit per precisar més l'ús de cadascun d'aquests elements, no hi ha hagut grans canvis dins del bloc dels especificadors perquè la subcategorització és més o menys la mateixa. Crec que els canvis proposats pels gramàtics són raonables i encertats perquè aporten una estructuració més relacionada amb la semàntica, que és més intuïtiva, habitualment, i, per tant, més fàcil de recordar. Quan pensem en el significat del mot *determinant* de seguida hi podem relacionar els articles, els demostratius i els possessius; però, en canvi, resultava més difícil relacionar-hi els indefinits perquè no aporten pas precisió del significat dels substantius. Ara, quan pensem en el terme *quantificador* també ens resulta més senzill relacionar-hi els numerals, els indefinits i els quantitatius perquè, de fet, totes tres subcategories fan referència a quantitats precises o imprecises.

5. BIBLIOGRAFIA, WEBGRAFIA I LEGISLACIÓ

Bibliografia

BADIA, T. (2002). *Els complements nominals*, dins *Gramàtica del Català Contemporani*, volum II. Barcelona. Editorial Empúries.

CUENCA, M. J. (1996). *Sintaxi fonamental*. Barcelona. Editorial Empúries.

CUENCA, M. J. (2003). *Sintaxi catalana*. Barcelona. Editorial UOC.

Gramàtica de la llengua catalana (2016). Barcelona. Institut d'Estudis Catalans.

RAMOS, J. R. (1993). *Introducció a la sintaxi*. València: Edicions Tàndem.

SOLÀ, J (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.

Webgrafia

Generalitat de Catalunya. Competències bàsiques de l'àmbit lingüístic. Llengua i literatura (Catalana i castellana). Identificació i desplegament a l'Educació secundària obligatòria (2015) <www.gencat.cat/ensenyament>

Legislació

Llei 4/1988, reguladora de l'autonomia de gestió econòmica dels centres docents públics no universitaris de la Generalitat de Catalunya.

Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística.

Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació.

Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, i la normativa de desplegament.

Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació.

Llei orgànica per a la millora de la qualitat educativa 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE).

Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOMLOE).

Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.

Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.

DECRET 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.

6. ANNEX 1: INFORMACIÓ TEÒRICA COMPLEMENTÀRIA

Ortografia de l'article definit

En general, els articles masculí i femení singulars adopten la forma asil·làbica *l'* quan es pot sil·labificar amb la vocal inicial del mot següent: *l'avi*, *l'hivern*, *l'hípica*, etc. Amb tot, davant d'un mot començat per *i* o *u* àtones, l'article femení no pren la forma asil·làbica i gràficament no s'apostrofa, ja que, en aquest cas, la vocal àtona deixa de ser nucli sil·làbic i se sil·labifica com a coda de la vocal de l'article: *la història*, *la universitat*, *la humitat*. D'altra banda, l'article femení singular no se sil·labifica ni gràficament s'apostrofa amb la vocal inicial dels mots *una* (amb referència a l'hora), *ira* i *host*, ni davant de les lletres *i* i els noms de les lletres (*la e*, *la s*, *la hac*).

També s'apostrofen els articles masculí i femení singulars davant de sigles que es lletregen i comencen amb un so vocàlic, tret que la sigla sigui femenina i comenci per *i* o *u* (*l'ADN*, *l'FBI*, etc.) i davant de mots abreujats que si estiguessin desplegats també s'apostrofarien (*l'Hble.*, *l'Excma.*). A més, l'article masculí singular s'apostrofa davant de números que es pronuncien amb un so vocàlic inicial (*l'1 de febrer*, *l'XI Simposi*) i davant de manlleus no adaptats començats per *s* seguida de consonant (*l'statu quo*).

Els articles masculí singular i masculí plural, darrere de les preposicions *a*, *de* i *per* i el mot *ca 'casa'*, adopten la forma asil·làbica i gràficament es contrauen amb la preposició: *al metge*, *del metge*, *pel metge*, *cal metge*, *als metges*, *dels metges*, *pels metges*, *cals metges*. Però, l'article singular no es contrau, sinó que s'apostrofa, si es pot sil·labificar amb la vocal de la paraula següent: *a l'hort*, *de l'època*, *per l'estil*, *ca l'Amat*.

Usos específics article indefinit

El sintagma nominal encapçalat per article indefinit pot dur el nom sobreentès: *No sé si encarregar-ho a l'electricista del barri o a un que ho fa molt bé de prevu*. Ara bé, si el nom és el·líptic o està dislocat, l'article indefinit no pot aparèixer sol, tret que comparteix amb l'article definit, sinó que necessita que el sintagma

vagi amb una oració de relatiu, un sintagma preposicional *Té molts amics, però sempre ve amb un (de la seva edat)* o un sintagma adjectival, amb la preposició partitiva de enllaçant l'article i el modificador adjectiu *Sempre ve amb un de molt simpàtic*.

Els sintagmes nominals amb article indefinit són més freqüents com a subjecte d'un predicat estatiu que expressi una propietat contingent o transitòria (*Una veïna està embarassada*) que no pas d'un predicat estatiu que expressi una propietat inherent o permanent (*Un home és alt*).

Per altra banda, una construcció partitiva pot anar encapçalada per un article indefinit, però l'article indefinit no pot aparèixer en la segona part de la construcció (la introduïda per *de*): *una gran part de les lesions medul·lars, un dels escriptors més interessants del segle XX*. L'article indefinit apareix també encapçalant construccions pseudopartitives: *un munt de serradures*.

A diferència de l'article definit, l'indefinit no sol aparèixer en construccions que expressen una relació de possessió sense la presència d'un pronom possessiu. Tanmateix, trobem *uns/unes* usat en el sentit del quantificador indefinit *uns quants* en oracions com *Encara he de fer unes trucades*, equivalent de *Encara he de fer unes quantes trucades*.

Els noms que expressen possessió inalienable, com *nas, cara* o *cor*, quan van amb article indefinit designen la classe o tipus de *nas, cara* o *cor* i poden aparèixer en una construcció ponderativa o amb un sintagma adjectival o preposicional que en delimiten la classe: *Té una cara que no es pot deixar de mirar; Té un cor molt gran*.

Amb noms no comptables, l'article indefinit pot tenir un valor ponderatiu, com a *Té una gana que esparvera*. En aquestes oracions, el nom s'acompanya també d'una coda que resulta prescindible. L'article indefinit també designa un matis intensiu quan apareix amb noms provinents d'adjectius (i tenen sentit pejoratiu): *Ets un infeliç*.

Per últim, l'article indefinit davant d'un numeral cardinal expressa una idea d'aproximació a la cardinalitat (equivalent a *més* o *menys*): *Hem convocat uns quinze ponents i uns vuitanta assistents; Tenim uns deu fulls a fer*.

Especificacions sobre els numerals ordinals

Quan els numerals ordinals acompanyen un nom comú poden precedir-lo (*el tercer capítol*) o seguir-lo (*el capítol tercer*) i hi concorden en gènere i nombre. En posició pronominal, els ordinals van generalment precedits d'article definit (*el quart classificat*), però també és possible l'article indefinit (*una segona oportunitat*), un demostratiu (*aquesta cinquena conferència*), un possessiu (*la seva tercera filla*) o un altre quantificador, concretament, un numeral cardinal (*dos quarts premis*) i, més rarament, fraccionari (*una mitja segona residència*) o multiplicatiu (*una doble segona part*), o un quantitatiu (*algunes primeres edicions*).

7. ANNEX 2: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

Amb aquest tema altra volta ens trobem amb el dilema de les nomenclatures a utilitzar: les tradicionals o les generativistes perquè la majoria de manuals de secundària encara utilitzen els termes tradicionals de determinants i no pas els més moderns d'especificadors. Crec que no hem de marejar l'alumnat amb nomenclatures diverses, sinó que hem de prendre una decisió i ser conseqüents. A més, tant si som partidaris d'usar una nomenclatura tradicional o més moderna, les subcategories es mantenen i, per tant, l'afectació no és tanta. El que és important, doncs, és que l'alumnat tingui clar el concepte d'especificador (o determinant en nomenclatures tradicionals) com a element que s'anteposa al nom i el determina o el quantifica i que en pugui identificar els tipus. Cal que l'alumnat, sobretot a primer i segon d'ESO, treballi els diversos tipus de determinants i quantificadors: la classificació i la morfologia. Per a fer-ho cal que sigui capaç de

localitzar-los en oracions preparades i en oracions o textos no preparats i que els pugui classificar. També cal que s'adoni dels matisos que cada subcategoria aporta al nom al qual acompanya i que sigui capaç d'escriure'ls en concordança al nom al qual acompanyen, és a dir, que en domini la morfologia.

A tercer i quart d'ESO el treball dels determinants i quantificadors no ha de ser tan sistemàtic perquè es dona per assolit. És a dir, en la sintaxi del sintagma i de l'oració els alumnes han de ser capaços de delimitar els determinants i quantificadors i d'especificar a quin nom especifiquen sense que s'hagin repassat els tipus de determinants i quantificadors aquell any. Per últim, a 4^a es poden fer notar els usos problemàtics de l'article neutre amb valor ponderatiu i individualitzador perquè els alumnes siguin capaços d'identificar aquest ús inadequat influït pel castellà i procurar esmenar-lo amb usos més genuïns. Ara bé, la sistematització d'aquest us inadequat i el treball de les construccions equivalents genuïnes es farà sobretot a Batxillerat.

També a Batxillerat, s'ha de millorar l'estil d'escriptura dels alumnes proposant-los formes alternatives a l'abús habitual del possessius, oferint-los ampliacions lèxiques com ara més expressions lexicalitzades quantitatives, valorant la riquesa lèxica i l'especificitat d'escollir un determinant o un quantificador concret segons el que es vulgui expressar, etc. Potser una manera d'assolir aquesta riquesa és especificant com un mateix enunciat pot ser interpretat de manera diferent segons el quantificador o determinant utilitzat. De tota manera cal que l'alumne se senti interpel·lat a ampliar els coneixements de llengua catalana per tal que la pugui usar de manera més específica i rica.

Temari d'oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA III

Aina Elies Ruiz

Ramón Bacardit Santamaría

Temari d'Oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA III

Aina Elies Ruiz

Ramón Bacardit Santamaría

Segona Edició, 2023**Autores:** Aina Elies Ruiz i Ramón Bacardit Santamaría**Edita:** Educàlia Editorial**Traduïx:** Educàlia Editorial**Imprimeix:** Grupo Digital 82, S. L.**ISBN:** 978-84-17997-50-2**Dipòsit Legal:** V-3509-2019

Printed in Spain/Impress a Espanya

Tots els drets reservats. No està permesa la reimpressió de cap part d'aquest llibre, ni d'imatges ni de text, ni tampoc la seva reproducció, ni utilització, en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic o d'una altra manera, tant coneguda com els que puguin inventar-se, incloent el fotocopiats o enregistrament, ni està permès emmagatzemar-lo en un sistema d'informació i recuperació, sense el permís anticipat i per escrit de l'editor.

Algunes de les imatges que inclou aquest llibre són reproduccions que s'han realitzat aprofitant-se del dret de cita que apareix en l'article 32 de la Llei 22/1987, d'11 de novembre, de la Propietat intel·lectual. Educàlia Editorial agraeix a totes les institucions, tant públiques com privades, citades en aquestes pàgines, la seva col·laboració i demana disculpes per la possible ommissió involuntària d'algunes d'elles.

Educàlia Editorial

Av. de les Jacarandas 2 loft 327 46100 Burjassot-València

Tel. 960 624 309 - 963 768 542 - 610 900 111

Email: educaliaeditorial@e-ducalia.com**www.e-ducalia.com**

ÍNDEX

TEMA 33	La llengua literària. Recursos estilístics (fonètics, sintàctics i lèxico-semàntics). La mètrica... 5
TEMA 34	Els gèneres literaris. La sociologia de la literatura. L'anàlisi i la crítica literària 18
TEMA 35	Les fonts i els orígens de la literatura occidental. La Bíblia. Els clàssics greco-romans.....28
TEMA 36	La literatura medieval. Ramon Llull.....39
TEMA 37	Les cròniques medievals.....49
TEMA 38	La literatura religiosa i moralitzant dels segles XIV i XV. Francesc Eiximenis. Sant Vicent Ferrer. Anselm Turmeda. Sor Isabel de Villena.....56
TEMA 39	L'humanisme. Bernat Metge63
TEMA 40	La poesia lírica Dels segles XIV i XV. Ausiàs March.....69
TEMA 41	La narrativa en prosa i en vers en els segles XIV i XV. Jaume Roig. Joan Roís de Corella ...77
TEMA 42	Curial e Güelfa. Tirant lo Blanc.....86
TEMA 43	La literatura popular fins al segle XIX. Reculls i recopiladors (Opció A).....95
TEMA 44	La literatura dels segles XVI al XIX. Renaixement, Barroc i Neoclassicisme. La situació a Menorca (Opció A)..... 103
TEMA 45	El Romanticisme. La Renaixença. Els jocs florals. Els gèneres. La Renaixença a les Balears i a València (Opció A) 112
TEMA 46	La poesia del segle XIX. Jacint Verdaguer (Opció A) 121
TEMA 47	El teatre del segle XIX. Frederic Soler. Els autors mallorquins. Àngel Guimerà (Opció A) ..129
TEMA 48	La narrativa històrica, realista i costumista. el Naturalisme. Narcís Oller 139
TEMA 49	el Modernisme. Pensament i evolució. Gabriel Alomar 148
TEMA 50	La poesia modernista. Decadentisme, simbolisme, pre-Rafaelitisme. Joan Maragall 155
TEMA 51	Miquel Costa i Llobera. Joan Alcover. L'Escola Mallorquina 163
TEMA 52	El teatre modernista. Santiago Rusiñol 171
TEMA 53	La novel·la Modernista. Víctor Català. Prudenci Bertrana. Joan Puig i Ferrer 178

TEMA 33

LA LLENGUA LITERÀRIA. RECURSOS ESTILÍSTICS (FONÈTICS, SINTÀCTICS I LÈXICO-SEMÀNTICS). LA MÈTRICA

- 0. INTRODUCCIÓ
- 1. MARC LEGAL
- 2. EL CONCEPTE DE LLENGUA LITERÀRIA
 - 2.1. RECURSOS ESTILÍSTICS
 - 2.1.1. FONÈTICS
 - 2.1.2. SINTÀCTICS
 - 2.1.3. LÈXICO-SEMÀNTICS
- 3. LA MÈTRICA
 - 3.1. EL VERS
 - 3.2. LA RIMA
 - 3.3. L'ESTROFA. COMBINACIONS DE VERSOS
- 4. BIBLIOGRAFIA I BLBIOGRAFIA WEB
- 5. ANNEX: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

0. INTRODUCCIÓ

En aquest tema veurem les característiques de la llengua literària a partir de l'estudi de les virtualitats del llenguatge i els exercicis de transgressió de la norma que la retòrica ha classificat i codificat al llarg de la història. En el marc dels currículums de secundària el coneixement de les figures retòriques permet l'anàlisi de les diferents tipologies textuales que participen en més o menys grau de la focalització sobre el procés de creació del llenguatge. A més, facilita una reflexió general sobre els sistemes simbòlics i contribueix a l'assoliment de les competències vinculades a la producció textual i a la descodificació no únicament dels artefactes literaris sinó de tots els que admeten una aproximació semiòtica. Així, l'anàlisi del discurs publicitari en el marc de la tipologia argumentativa. Paral·lelament, permet repassar els conceptes bàsics de la pragmàtica en haver de recordar les característiques de les funcions del llenguatge.

Des d'aquest punt de vista, resulta especialment indicat per a l'estudi de les bases de la literatura al primer cicle d'ESO i la pràctica de la producció textual i la descodificació dels textos literaris més complexos en el segon cicle de l'ESO. En el batxillerat són una eina fonamental per a l'estudi de la literatura que es fa a primer i, no cal dir-ho, a l'assignatura de Literatura Catalana de modalitat, basada en l'anàlisi d'obres literàries. Recordem que les lectures obligatòries de batxillerat recullen des d'una antologia del *Tirant lo Blanc* a una altra de poesia catalana des de l'època medieval a l'actual. Això comporta la pràctica del comentari de poemes i fragments literaris a l'aula, on cal actualitzar els coneixements de mètrica i retòrica que s'han anat introduint de manera paulada al llarg de l'ESO.

1. MARC LEGAL

El marc legal que aixopluga aquest tema té com a punt de partida general la darrera llei d'educació d'àmbit espanyol, la LOMLOE. A partir d'aquest nou reglament a Catalunya han entrat en funcionament dos

nous decrets: el d'Educació Secundària Obligatòria (en endavant, ESO) 175/2022 i el de batxillerat, el 171/2022.

El decret 175/2022 estableix amb caràcter general que l'alumnat ha de dominar la llengua catalana (tant a nivell oral com escrit), que ha de tenir adquirit l'hàbit lector i que ha d'iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de la literatura. D'altra banda, aquesta serà la llengua que s'utilitzarà en els contextos d'aprenentatge formals i informals.

El decret 171/2022 preveu de forma global que l'objectiu en relació a la literatura és que, a l'acabar l'etapa, l'alumnat pugui llegir de manera autònoma obres rellevants de la literatura, posant-les en relació amb el seu context sociohistòric de producció, amb la tradició literària anterior i posterior i examinant l'empremta del seu llegat actualment, per construir i compartir la seva pròpia interpretació argumentada de les obres, crear i recrear obres d'intenció literària i formar progressivament un mapa cultural (CCL4).

Pel que fa als aspectes més concrets que es vinculen al present tema, cal parlar de les competències específiques de la matèria de Llengua Catalana i Literatura que hi tenen a veure. En el cas de La llengua literària. Recursos estilístics. Mètrica són especialment rellevants la competència específica 8 (Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal) i la competència específica 7 (Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement). Incloure aquí aquestes competències específiques implica relacionar-les amb els sabers que hi estan vinculats: l'Educació literària i la Reflexió sobre la llengua.

Les competències específiques de la nostra matèria són compartides a l'ESO i al batxillerat i per traslladar-les a l'aula caldrà tenir present en el context de quina situació d'aprenentatge competencial s'activaran i a partir de quines propostes didàctiques, ja que la normativa el que preveu és, en essència, que el nostre alumnat acabi acreditant la seva Competència en comunicació lingüística (CCL).

2. EL CONCEPTE DE LLENGUA LITERÀRIA

Es deu a Roman Jakobson (1960) la formulació de l'existència d'una anomenada **funció poètica** del llenguatge, que ell relaciona amb el registre que es produeix en aquelles situacions comunicatives en què la construcció del missatge es veu focalitzada per part de l'emissor amb la voluntat que el receptor faci atenció no només del contingut de l'enunciat sinó també o prioritàriament en la seva forma. Des d'aquest punt de vista, un eslogan comercial, un embarbussament o un poema participen de la mateixa funció del llenguatge encara que la intencionalitat de l'emissor sigui diferent en cada cas. De fet, per Jakobson l'estructura verbal d'un enunciat depèn de la funció predominant. D'aquesta manera vincula poètica amb lingüística. En el fons, ens trobem en les dues direccions del llenguatge observades per Northrop Fye (1957), la **centrífuga** i la **centrípeta**. La primera la podríem anomenar també *referencial* o *denotativa*, mentre que la segona es concreta en l'estructura verbal, de l'objecte lingüístic. És evident que en la literatura hi concorren ambdues però la segona permet distingir clarament un text amb voluntat literària d'un que no la té.

Ara bé, és evident que una de les intencions que s'amaga darrere la voluntat de reforçar la direcció centrípeta del llenguatge és la de sorprendre el receptor del missatge, de trencar les seves expectatives. De la sorpresa en resultarà l'experiència estètica que es desvetlla davant la desviació de la norma, de l'horitzó d'expectatives. L'estil, doncs, és fruit d'aquesta voluntat de transgressió de les pautes habituals per tal de descobrir al lector una manera diferent de dir, de formalitzar la realitat. **L'estil** consisteix, així, en l'ús deliberat

de les potencialitats del llenguatge per tal d'expressar com si fos nou allò que ja ha estat pensat o dit, i es basa en el joc que pot ser purament innocu o banal en un embarbussament però que pot ser molt més transcendental en l'àmbit de la poesia, on hi trobem també la funció expressiva i, fins i tot, la conativa. El registre que participa d'aquestes característiques és el que anomenem literari. Tot i que la manera com rebem un missatge d'aquesta naturalesa depèn dels aspectes pragmàtics. Quan llegim *Fàbrica de productes farmacèutics* en un poema de Gabriel Ferrater ens fixem que es tracta d'un decasil·lab i el llegim com a vers que forma part d'un poema, però el mateix sintagma en la façana d'un edifici no ens fa pas pensar en la poesia. Això vol dir que el que fa "literari" un enunciat no és només la funció poètica tal com la plantejava Jakobson.

2.1. RECURSOS ESTILÍSTICS

Qualsevol text porta implícit un receptor potencial en la mesura que està obert a un destinatari sobre el qual es vol incidir, encara que sigui únicament per informar-lo (funció referencial). La **retòrica** té com a funció de persuadir, commoure el receptor i històricament s'ha combinat amb la **poètica**. Si la primera té en compte sobretot l'efectivitat pràctica de l'enunciació, la segona se centra més aviat en la bellesa que cal cercar en la *dispositio* i, per tant, en la forma en què està construït l'enunciat. Ja des de Dionís d'Halicarnàs es distingia entre Heureusis i Lexis, o el que és el mateix, el fons i la forma. Aristòtil seguí aquesta pauta que s'anà reproduint fins als teòrics romans (Ciceró, Quintilià,...). De fet, l'expressió literària es concentra en treballar sobre l'enunciat, la seva codificació és tan o més important que el missatge. Més, per a molts autors del segle XX és el propi missatge. Com deia Achibald Mac Leish: "Poetry is the subject of the poem". Ara bé, com apuntàvem abans l'enunciació en la mesura que implica la situació comunicativa participa en la construcció literària en la mesura que imita una situació comunicativa que no és real amb un emissor que sovint és una veu difícil d'identificar i amb la construcció d'un receptor que en el fons desconexem, en unes coordenades espacials i temporals que sovint no estan concretades.

En la codificació de l'enunciat hi participen recursos diversos que potencien el caràcter fonamentalment connotatiu del text literari i que a través d'un seguit d'operacions que introdueixen les recurrències fonològiques, lèxiques o sintàctiques que determinen la funció poètica. Aquesta mena d'operacions les anomenem **figures retòriques** i tan aviat modifiquen aspectes sintagmàtics o de subcategorització de la llengua, com n'aprofiten les virtualitats per remarcar aspectes poc habituals, sigui a través de la **sufixació o la creació de lèxic** com fa, per exemple, Carner en crear el verb *vellejar* que a l'hora que és un eufemisme per envellir en marca un matís a partir del sufix *-ejar* que remet a paraules com *agrejar* o *verdejar* (que tira a agre o a verd). Així, *vellejar* seria tirar a vell, acostar-se a la vellesa. O l'ús de la traslació forçada portada a graus poc habituals (l'**hipèrbaton**).

Aquests recursos estilístics actuen en els diversos nivells de la llengua com veurem.

2.1.1. FONÈTICS

En el nivell fonètic es produeixen procediments que tendeixen a la iteració de fonemes. Així, distingim les següents operacions que afecten el nivell fònic:

- **Al·literació:** repetició d'uns mateixos fonemes o de fonemes semblants en un mot o frase:

"...i roda com un carro el tro de la guerra"

(Jacint Verdaguer)

- **Onomatopeia:** repetició de fonemes que suggereixen l'objecte o l'acció que signifiquen:

*"Troc, catacrac,
catatric, catatraca
Troc, catacric, catatroc!
El rector ja perd la feina,
de dir misses i sermons"*

(Raimon Casellas)

- **Paràfrasi fònica:** repetició d'un mot o de part d'un mot que constitueix la denominació de l'objecte al qual es dedica el poema:

*"Oh Sitges, cel i calitges...
Cor què vols , cor què desitges...
Si jo et deixo sols a mitges."*

(Josep Carner)

- **Paronomàsia:** joc de paraules en què s'oposen mots semblants fonèticament.

*"Del segle IV, i als **daus** i als déus aposta."*

(JV Foix)

- **Similicadència:** repetició de la mateixa terminació o de mots de so semblants.

*"Horari lent de dolor.
Lombra suprema davalla
fins al rebel. Faramalla,
màgia banal: antigalla."*

(Joan Brossa)

2.1.2. SINTÀCTICS

En el nivell morfològic i sintàctic podem destacar els següents, basats en els procediments d'iteració, addició o supressió:

- **Anadiplosi:** repetició d'una paraula o grup de paraules al final d'un vers i al començament del següent:

*"Comencen a dir-los mofes,
mofes els hi van tornant"*

(Cançó tradicional)

- **Anàfora:** repetició de paraules o d'expressions al començament de versos o estrofes.

“La TV calma qualsevol dolor,
la TV cura qualsevol fal·lera,
la TV té esperança i sempre espera
argumentant “podria ser pitjor””

(Enric Casassas)

- **Asíndeton:** supressió o omissió dels nexes de coordinació:

“*Aquella meva pobra, bruta, trista, dissortada pàtria*” (S. Espriu)

- **Concatenació:** continuació progressiva d'una anadiplosi:

“Si tu te fas **la lluna**, / **la lluna** del cel blau,
jo me faré **el núvol** / i et vendré a tapar.
Si tu te fas **el núvol** / i me véns a tapar,
jo me faré **l'arena**, **l'arena** de la mar,
Si tu te fas **l'arena**, **l'arena** de la mar,
jo me faré **l'ona** / i et vendré a besar.”

(Popular menorquina)

- **El·lipsi:** supressió d'una paraula o expressió que se sobreentén pel context:

“La cançó vella i la nova
no es dessemblen d'un bri.”

(Joan Maragall)

- **Encavalcament:** desajust entre la unitat mètrica i la unitat sintàctica quan aquesta excedeix el vers i continua en el següent:

“Tu et penses que el teu desacompassat
soroll de respirar deu ser la immensa
cançó de les esferes i amb intensa
fe creus que la suor d'atabalat
que et banya el sotaixella perfumat
és que el diluvi universal comença”

(...)

(Enric Cassasas)

- **Enumeració:** agrupació seguida d'elements vinculats o que remetent a una idea.

"El doctor Coll i Pujol es manifestava sec, llargarut, negre i boirós com un poble que visqués de renda"

(J. M. de Sagarra)

- **Hipèrbaton:** alteració de l'ordre habitual dels constituents d'una oració:

*"Amb una pinta de marfil polia
sos cabells de finíssima atzabeja,
a qui los d'or mes fi tenen enveja.
en un terrat, la bella Flora, un dia."*

(F. V. Garcia)

- **Paral·lelisme:** repetició total o parcial d'una paraula, grup de paraules o estructura sintàctica:

*"No esperis altre do que el de tes llàgrimes
ni vulles més consol que els teus sospirs"*

(Joan Maragall)

- **Pleonasme:** ús de paraules de sentit idèntic, per tal de reforçar l'expressió.

*"Volava enlaire, amunt. Tot just obria
unes aletes de tórtora"*

(Josep M. Llompart)

- **Polisíndeton:** addició de conjuncions per donar més expressivitat i remarcar certes paraules:

*"Emmetzinat de mites,
amb les sàrries curulles de blasfèmies,
ossut i rebegut i lleganyós."*

(Pere Quart)

- **Quiasme:** construcció d'una simetria sintàctica o semàntica per mitjà de l'encreuament de dos parells de mots o oracions:

*"Hi canten els rossinyols,
les tórtores hi gemeguen"*

(Jacint Verdaguer)

2.1.3. LÈXICO-SEMÀNTICS

En el nivell lèxico-semàntic trobem aquelles figures retòriques que matisen o fan canviar el significat dels

mots, sigui per supressió (sinècdoque) o substitució (metàfora).

- **Antítesi:** ús de paraules o frases oposades que no generen una contradicció obligatòriament:

“Demanaren a l’amic: Qualse són tes riqueses?”

Respòs:- Les pobretats que sostenc per mon amat.

(Ramon Llull)

- **Apòstrofe:** interpell·lació o invocació a una o diverses persones en el discurs:

“Súnion! T’evocaré de lluny amb un crit d’alegria”

(Carles Riba)

- **Comparació:** establiment d’una relació explícita de semblança entre dos conceptes:

*“La Balanguera misteriosa,
com una aranya d’art subtil”*

(Joan Alcover)

- **Epítet:** addició d’un adjectiu que indica una qualitat inherent d’un substantiu per emfasitzar-ne l’ús o el significat:

“Hera, la dea dels braços blancs...”

(Homer)

- **Hipèrbole:** exageració d’un element del qual es parla:

*“Lo rei xipré, presoner d’un heretge,
en mon esguard no és malaurat”*

(A. March)

- **Interrogació retòrica:** pregunta que no exigeix cap resposta:

*“Doncs, què n’heu fet, oh valls, de l’asceteri,
escola de l’amor de Jesucrist?”*

- **Ironia:** expressió que s’utilitza per dir el contrari del que s’afirma.

“-Ei, que te n’amagues deu! Ahir jo les vaig comptar. Vaja: dona-me’n cinc i estarem iguals.

.Sí! Ara hi corro!”

(Narcís Oller)

- **Metàfora:** ús d’un mot o expressió per expressar-ne un altre amb el qual manté una relació real o imaginària.

*“Cega la llum; **les bàrbares sagetes**
de l’or fos atueixen la ciutat”*

(Josep Carner)

- **Metonímia:** ús d'un mot per designar-ne un altre amb el qual manté una relació de l'efecte per la causa o l'inrevés, el contingut pel continent, o algun altre tipus de contigüitat.

*"ALTÍSSIM: Mentre el rei se'ns amagaa purgar **el fel** de la seva desil·lusió."*

(Salvador Espriu)

- **Paradoxa:** introducció d'idees que aparentment són contradictòries en un vers, estrofa o composició.

"(...)

que em poses nou encís dins de la via

i fas més amorós el meu dolor"

(Rosa Leveroni)

- **Personificació:** assignació de qualitats o accions humanes a elements inanimats o a éssers irracionals.

"Un borinot diu amb angoixa estranya,

batent els vidres del desert palau:

-El mar ja senbla ingrata a qui s'hi banya"

(Josep Carner)

- **Sinècdoque:** ampliació o restricció del significat d'una paraula expressant-ne la part pel tot.

"Per una vela en el mar blau

daria un ceptre;

Per una vela en el mar blau,

ceptre i palau"

(Josep Carner)

- **Sinestèsia:** unió d'elements que es perceben per sentits diferents, o d'elements i emocions.

"Parlem, ara, asseguts

en la gran plaça del rellotge. Cauen

campanades vermelles."

(Joan Vinyoli)

3. LA MÈTRICA

Distingim diversos tipus de mètrica segons la propietat lingüística que es tingui en compte. Com en altres paràmetres que configuren la llengua literària, són determinants els recursos a la iteració i al paral·lelisme.

- La **mètrica sil·làbica** es basa en l'equivalència del nombre de síl·labes dels versos. En aquest sentit podem distingir l'**isosilabisme** (versos d'igual nombre de síl·labes) de l'**anisil·labisme** (versos amb

un nombre de síl·labes desiguals).

- La **mètrica quantitativa** es basa en les combinacions de vocals llargues (-) i breus (◡) a les posicions finals de vers o a totes. El nombre de síl·labes pot mantenir-se constant o oscil·lar dintre d'uns límits com passa en la poesia grega o llatina clàssiques.
- La **mètrica accentual** es fonamenta en el ritme generat per les posicions en què es troben els cims accentuals. Així, l'alternança entre síl·labes tòniques i àtones és la base del sistema.
- La **mètrica verbal** es basa en la reiteració d'un cert nombre de paraules per hemistiqui que són portadores d'un accent d'intensitat que solen remarcar-se a través de l'al·literació.

La majoria de la poesia en català es fonamenta en el sistema de la mètrica **síl·labo- accentual**, tot i que també trobem assaigs de mètrica accentual pura.

3.1. EL VERS

El paràmetres que en permeten delimitar el vers són bàsicament tres: la mesura sil·làbica, el ritme accentual i, eventualment, la rima. En els versos de més de 9 síl·labes sol produir-se una **cesura** o pausa que divideix el vers en dos hemistiquis. Aquest fenomen no es produeix en el decasíl·lab de tradició italiana. Si la cesura acaba en paraula aguda parlem de cesura **masculina** i si ho fa en paraula plana, **femenina** i en el còmput sil·làbic prescindim del que ve després del darrer accent. Sol passar que les unitats sintàctiques i mètriques no coincideixin i en aquest cas la darrera pausa mètrica es veu afeblida. En aquest cas parlem d'**encavalcament**. Es pot arribar a produir un encavalcament lèxic com en els versos següents de Joan Brossa:

*olor de carn olor dels altres ar-
bres ningú si suaument pel front fu-
gir passaria el dia mirant ca-
mes*

El català, com l'ocità i el francès és una llengua oxítone i el nombre de síl·labes ve fixat pel darrer accent del vers. A l'hora de fer recompte de síl·labes en el vers, cal tenir en consideració els fenòmens de contacte vocàlics entre paraules com la **sinalefa**, l'**hiat** o l'**elisió**. En els tres casos se sol produir una redistribució sil·làbica que ve produïda pel fet que es formi un diftong entre paraules desaparegui una vocal neutra o que dues vocals entrin en contacte però es mantinguin cadascuna com a nucli de síl·laba.. Tot i així, el poeta té llicència per recórrer a la **dièresi** (pronunciar com hiat les vocals d'un diftong) o a la **sinèresi** (pronunciar en una sola síl·laba dues vocals en hiat) de manera excepcional. Durant els segles XVI i XIX la influència de la mètrica castellana es deixar sentir amb una certa força, de manera que es tendí a agrupar les vocals en contacte en una sola síl·laba. A principis del segle XX, però, es recuperà la tradició prosòdica.

L'accent actua a nivell lèxic però també ho fa a nivell sintàctic. En el segon cas distingim l'**accent sintàctic principal** del **secundari**. L'accent principal delimita el vers en situar-se cap al final de la tira fònica sigui un hemistiqui o el vers sencer i estableix una jerarquia respecte dels altres accents d'intensitat. Dins del vers distingim els accents lèxics que esdevenen **cims accentuals** de la resta d'accents secundaris. Perquè es produeixi aquest fet cal que l'accent lèxic sigui un accent sintàctic principal i no tenir immediatament a la dreta l'accent delimitatiu de vers o de l'hemistiqui. Per altra banda, una vocal àtona pot rebre un accent de suport si es troba entre dues síl·labes àtones.

En el model mètric català els versos de fins a vuit síl·labes no requereixen cap distribució accentual determinada. L'únic accent obligatori és l'últim que delimita el vers. Per tant, distingim entre versos d'**art menor** (fins a vuit síl·labes) i versos d'**art major** (més de vuit síl·labes). Així, trobem versos monosíl·labs, bisíl·labs, trisíl·labs, etc. Pel que fa als versos d'art major, cal distingir els que fan cesura i d'altres que no la fan. Entre aquests darrers cal destacar l'**eneasíl·lab de ritme ternari** (*La roba estesa en la llibreria*, D. Huguet), el **decasíl·lab a la italiana** (*Dos pensaments ma pensa han tant torbada*, Joan Boscà) o el dodecasíl·lab sense cesura, poc habitual (*sense l'angoixa ni la càrrega dels dies*, J. Carner).

Més habituals resulten els versos d'art major amb cesura com el **decasíl·lab clàssic** (*Quins tan segurs consells vas encercant*, A. March) de la tradició occitano-catalana amb cesura a la quarta síl·laba (4+6), també pot prendre la forma del **decasíl·lab èpic** (6+4): *Lo comte Tallafarro timbes avall*, Jacint Verdaguer. En canvi, resulten poc freqüents el **decasíl·lab cesurat a la cinquena** (5+5), l'**hendecasil·lab cesurat** (7+4): *Per soldades mal pagades, muller lleial*, tradicional. Cal distingir així mateix entre **dodecasíl·labs** amb cesura a la setena (7+5), l'**alexandrí**, el més habitual (6+6): *Mon cor estima un arbre més vell que l'olivera*, M. Costa Llobera; o el poc freqüent (4+8): *Crien les monges una gentil sotabarbeta*, J. Carner.

En el segle XX trobem molts exemples de versos que no segueixen pròpiament un patró sil·làbic i utilitzen el vers lliure o el versicle, que s'estructuren sobretot a partir del joc de ritmes i pauses provocades pel nivell semàntic en projectar-se sobre el nivell prosòdic. En alguns casos és difícil distingir la diferència entre el que podria considerar-se vers o prosa poètica "retallada" per seguir la definició que feu el poeta britànic W.H. Auden.

3.2. LA RIMA

La rima és la igualtat o la semblança fònica que hi ha entre paraules finals de vers a partir de la darrera vocal tònica. Distingim entre **rima consonant** i **rima assonant**. En el primer cas totes els fonemes, vocàlics i consonàntics, coincideixen, en el segon cas només els fonemes vocàlics. Parlem de rimes **masculines** si els mots que rimen són aguts i **femenines** si són plans o esdrúixols. És habitual alternar rimes i femenines en la mateixa estrofa. Hom parla de rimes maridades si s'enllacen rimes masculines amb femenines (*dur, dura*) o de rimes derivatives si es tracta de mots de la mateixa família (*anhel, anhela*). Es pot produir també una rima a l'interior de vers (*Són una rosa que els meus ulls han desclosa*, Jacint Verdaguer).

La tradició catalana ofereix, a més, casos de versos blancs, és dir, sense rima (**estramps**) com els de Jordi de Sant Jordi (*Just lo front port vostra bella semblança*). En l'àmbit teatral Àngel Guimerà i Víctor Balaguer entre d'altres van recórrer a aquest tipus de vers.

3.3. L'ESTROFA. COMBINACIONS DE VERSOS

Els versos solen agrupar-se en composicions estròfiques que els poden agrupar segons siguin isosil·làbics o anisosil·làbics i fins i tot combinar versos de mètriques diferents en una mateixa estrofa. Segons el nombre de versos per estrofa distingim:

- **Estrofes de versos isosil·làbics:**

- » **apariat (2 versos):** versos que rimen en consonant o en assonant de dos en dos. En el gènere popular de l'auca en podem trobar distribuïts en quaranta-vuit escenes que expliquen una història.

Es tracta de versos heptasil·làbics i reben el nom de **rodolins**.

- » **tercet:** combinacions de tres versos en diverses combinacions de rima.
 - » **quarteta i quartet:** combinació de quatre versos enllaçats per una o dues rimes. Quan són d'art menor se'ls anomena quarteta. Poden ser versos monorims o alternar les rimes de forma **encadenada** (A,B,A,B) o **encreuada** (A,B,B,A).
 - » **quintet i quinteta:** combinació de cinc versos d'art major o menor (quinteta) amb dues rimes. Disposicions de rima més recomanades: ABABA, ABBAB, ABAAB i AABBA.
 - » **sexteta i sextet:** combinació mètrica de sis versos, generalment enllaçats per dues o tres rimes consonants, quan són d'art menor els anomenen sexteta. Poden presentar les formes ABABCC, ABBAAB, ABABAB, etc.
 - » **octava:** combinació de vuit versos. La forma **clàssica** en la tradició catalana prové de la poesia trobadoresca. Les rimes combinen alternant el model encadenat i encreuat a més de la forma caudada (CCDD) en la darrera estrofa del poema. A l'època del Barroc s'incorporaren a la poesia catalana altres models d'octava: la **italiana** (xAAB x CCBB), la lírica que constava de dues meitats afins del tipus ABAB ABBA, CCCD CCCA. L'**octava reial** fou introduïda per J. Boscà des de la poesia italiana, però feu fortuna aviat en la tradició castellana. Els sis primers decasíl·labs solen ser encadenats i els dos darrers, apariats.
 - » **la dècima:** deu versos que generalment són d'art menor i rimen en grups de cinc.
- **Estrofes de versos anisosil·làbics:**
 - » **L'estança:** combinació de versos d'art major i menor (10 i 6) en disposició lliure en l'estança inicial que serveix de model a les següents.
 - » **La silva:** combina decasíl·labs i hexasíl·labs amb llibertat de col·locació de metres, rimes consonants i versos blancs.
 - » **Tirades de versos:** sèries indeterminades de versos que rimen en la mateixa consonància i de vegades són cesurats i en la seva evolució cap a la bipartició del vers derivaren en el romanç que sol ser de set síl·labes. Cal distingir les **noves rimades** (8 síl·labes) i la **codolada** (sèrie d'apariats que alterna versos llargs i curts).
 - » **L'haikai o haiku i la tanka:** en el segle XX aquestes formes de la poesia japonesa es posaran de moda en la cultura occidental i en català en trobem exemples ja en el anys 1920, de la mà de J. M. Junoy, més tard poetes com Carles Riba, Agustí Bartra, Salvador Espriu i Miquel Martí Pol entre molts d'altres seguiren aquesta pràctica poètica. L'haikú és la meitat de la tanka. L'haikú en català sol adaptar-se en tres versos de 5,7,5 síl·labes si se segueix la forma usada per Riba però alguns autors han modificat aquesta distribució sil·làbica i usen sovint la de 4,6,4 (V.A. Estellés, Joana Raspall, Dolors Miquel, etc.)

4. BIBLIOGRAFIA I BIBLIOGRAFIA WEB

BARGALLÓ, J. i d'altres (1987). *Comentari de textos literaris (Teoria, propostes i terminologia)*. Barcelona:

Columna.

BECH, S./ BORRELL, J. (1988). *Com es comenta un text literari*. Barcelona: Barcanova.

DAUDER, Joan O./ GIRALT, Joan O. (1995). *Diccionari de figures retòriques*. Barcelona: Llibres de l'Índex.

BIBLIOGRAFIA WEB

- <http://www.xtec.cat/~jroca124/figures.htm>
- <https://blocs.xtec.cat/nuriaa/figures-retoriques/>
- <https://www.slideshare.net/LLenguablogpower/figures-retriques-1133501>

LEGISLACIÓ:

- Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.
- DECRET 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.
- DECRET 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.
- DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- Reial decret 562/2017, de 2 de juny, pel qual es regulen les condicions per a l'obtenció dels títols de graduat en educació secundària obligatòria i de batxillerat, d'acord amb el que disposa el Reial decret llei 5/2016, de 9 de desembre, de mesures urgents per a l'ampliació del calendari d'implantació de la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa.
- Resolució ENS/1252/2014, de 30 de maig, per la qual es modifica la Resolució ENS/1432/2013, de 27 de juny, relativa a les matèries d'educació secundària obligatòria i batxillerat dels centres educatius que es poden cursar en la modalitat d'educació no presencial (DOGC núm. 6639, de 6.6.2014).

ANNEX: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

COMPETÈNCIES

El tractament de la llengua literària i la funció poètica a la secundària participa del tractament de les competències bàsiques que des del primer cicle de l'ESO es concreten en facilitar el desenvolupament de l'hàbit lector i descobrir el plaer del gust per la lectura i en prendre el llenguatge com a objecte d'observació i d'anàlisi. Des d'aquest punt de vista l'estudi de la retòrica pot introduir-se en paral·lel a l'estudi de les tipologies textuais i les funcions del llenguatge i a partir dels textos que permeten acostar-se als procediments de construcció del discurs. La funció poètica està molt clarament relacionada amb la tipologia argumentativa els alumnes han d'aprendre a distingir les diferents estratègies comunicatives que sovint passen per la focalització en la pròpia construcció del missatge.

En el segon cicle ja és important relacionar aquests continguts amb la història de la literatura i el treball so-

bre els diversos gèneres. Si en el primer cicle es tracta que l'alumnat s'adoni de la part d'artifici que suposa qualsevol construcció textual i sigui capaç de relacionar-lo amb fenòmens quotidians com la publicitat, en el segon cicle cal que es treballi la retòrica sobre textos i poemes que permetin anar introduint la temàtica de l'evolució literària i dels corrents estètics.

En el batxillerat el nivell d'exigència sobre aquesta part de la matèria ha de ser més alt ja que, a més, en l'assignatura de modalitat de literatura catalana el comentari de text té un paper central i cal que els alumnes sàpiguen identificar les diverses figures retòriques en els textos proposats. També en la part comuna de Llengua i Literatura es treballa la dimensió literària des d'una perspectiva diacrònica que es complementa amb l'estudi estilístic de les obres i cal incidir-hi. És important que el professor seleccioni i graduï els continguts. Cal centrar-se en les figures retòriques principals, especialment en la distinció entre metàfora i metonímia i, en el nivell fonològic, les al·literacions i les paronomàsies. També és útil el recurs a l'estudi semiòtic de la publicitat o els vídeos musicals que utilitzen habitualment el recurs a la metàfora i la metonímia.

ACTIVITATS

A l'ESO cal seleccionar aquelles activitats que d'una manera indirecta permetin treballar els textos a partir de la producció textual i de la comprensió lectora. En aquest sentit resulta interessant treballar la lectura de poemes i proposar la resolució d'un qüestionari que focalitzi l'atenció de l'alumne en els diferents nivells d'organització textual i en el joc de miralls que plantegen els textos literaris en el joc de paral·lelismes entre el so i el sentit. El recitat i l'audició de textos poètics que treballin les figures associades a l'àmbit fonològic és una bona opció.

En el segon cicle cal que el treball vagi acompanyat d'una part de contextualització dels recursos per tal que prenguin consciència que es tracta de procediments sotmesos a la dinàmica històrica i que, per exemple, l'hipèrbaton és una figura més habitual en el Barroc que en el Renaixement. Ja en el nivell de batxillerat es pot relacionar la mètrica i les figures retòriques amb les temàtiques. Per exemple, l'ús del vers d'art major i de ritme iàmbic en la tragèdia (en Guimerà, però també en Joan Ramis). Cal treballar així mateix els textos en prosa i trencar amb la idea que de vegades té l'alumnat que la llengua poètica és únicament la dels poemes.

AVALUACIÓ

A l'ESO cal establir unes rúbriques que detallin la mena de competències clau que es pretenen valorar, especialment en el primer cicle en què molts d'aquests aspectes estan orientats de cara a les competències comunicatives. No així en els nivells superior on, com s'ha dit, cal incidir en el component estètic i literari. El vell recurs de proposar als alumnes la creació de textos literaris segueix sent una bona manera d'avaluar les competències adquirides, que en aquest cas també són les pròpiament literàries. Cal avaluar la seva capacitat de reconèixer textos amb valor literari a través del treball sobre la seva competència en aquest àmbit, tenint en compte que els seus hàbits lectors són pobres.

- Identificació dels recursos lingüístics de textos descriptius.
- Lectura de poemes i resolució d'un qüestionari.

Temari d'oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA IV

Aina Elies Ruiz

educàlia
editorial

Temari d'Oposicions

LLENGUA CATALANA I LITERATURA IV

Aina Elies Ruiz

Segona Edició, 2023

Autores: Aina Elies Ruiz

Edita: Educàlia Editorial

Traduïx: Educàlia Editorial

Imprimeix: Grupo Digital 82, S. L.

ISBN: 978-84-17997-51-9

Dipòsit Legal: V-3508-2019

Printed in Spain/Imprès a Espanya

Tots els drets reservats. No està permesa la reimpressió de cap part d'aquest llibre, ni d'imatges ni de text, ni tampoc la seva reproducció, ni utilització, en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic o d'una altra manera, tant coneguda com els que puguin inventar-se, incloent el fotocopiats o enregistrament, ni està permès emmagatzemar-lo en un sistema d'informació i recuperació, sense el permís anticipat i per escrit de l'editor.

Algunes de les imatges que inclou aquest llibre són reproduccions que s'han realitzat acollint-se al dret de cita que apareix en l'article 32 de la Llei 22/1987, d'11 de novembre, de la Propietat intel·lectual. Educàlia Editorial agraeix a totes les institucions, tant públiques com privades, citades en aquestes pàgines, la seva col·laboració i demana disculpes per la possible omisió involuntària d'algunes d'elles.

Educàlia Editorial

Av. de les Jacarandas 2 loft 327 46100 Burjassot-València

Tel. 960 624 309 - 963 768 542 - 610 900 111

Email: educaliaeditorial@e-ducalia.com

www.e-ducalia.com

ÍNDEX

TEMA 54 El conte entre el Modernisma i la guerra civil: Joaquim Ruyra. Salvador Galmés.....	5
TEMA 55 El Noucentisme. Pensament i evolució. Eugeni D'ors.....	12
TEMA 56 Guerau de Liost. Josep Carner.....	19
TEMA 57 Les avantguardes. Joan Salvat-Papasseit. J.V. Foix.....	27
TEMA 58 La poesia postsimbolista. Carles Riba.....	37
TEMA 59 El teatre des del Modernisma fins a la guerra civil. Josep M. de Sagarra.....	44
TEMA 60 La novel·la psicològica. Mercè Rodoreda, Llorenç Villalonga.....	52
TEMA 61 El periodisme. Miquel dels Sants Oliver. Gaziol. L'obra de Josep Pla.....	62
TEMA 62 Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Màrius Torres. Agustí Bartra.....	69
TEMA 63 Pere Quart. Salvador Espriu. Joan Vinyoli.....	75
TEMA 64 La literatura de postguerra. L'exili. Pere Calders.....	83
TEMA 65 Els principals corrents de la literatura universal en la segona meitat del segle XX i la seva representació en la literatura catalana.....	92
TEMA 66 La literatura dels seixanta i fins al 1975. Manuel de Pedrolo. Gabriel Ferrater. Vicent Andrés Estellés.....	101
TEMA 67 L'assaig filosòfic, religiós, polític, cultural, literari i historiogràfic del segle xx. Joan Fuster.....	112
TEMA 68 La literatura des de 1975 fins als nostres dies.....	120
TEMA 69 Els gèneres principals de la narrativa popular contemporània: el relat d'aventures, fantàstic, de terror, policíac, històric, eròtic, de ciència-ficció, etc.....	131
TEMA 70 La literatura, la música i els mitjans de comunicació de masses.....	137
TEMA 71 Possibles enfocaments didàctics de la literatura.....	144

TEMA 54

EL CONTE ENTRE EL MODERNISMA I LA GUERRA CIVIL: JOAQUIM RUYRA. SALVADOR GALMÉS

-
- 0. INTRODUCCIÓ
 - 1. MARC LEGAL
 - 2. EL CONTE
 - 2.1. ELS INICIS DEL CONTE
 - 2.2. EL CONTE EN EL MODERNISMA
 - 2.3. EL CONTE EN EL NOUCENTISME
 - 2.4. EL CONTE EN L'AVANTGUARDISME
 - 2.5. EL CONTE DE L'AVANTGUARDISME FINS A LA GUERRA CIVIL
 - 3. JOAQUIM RUYRA
 - 4. SALVADOR GALMÉS
 - 5. BIBLIOGRAFIA
 - 6. ANNEX: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

0. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest tema és presentar a l'alumnat el conte entre el Modernisme i la guerra civil i algunes de les seves figures més representatives, com Joaquim Ruyra i Salvador Galmés.

Així, en aquest tema ens centrarem en el conte des dels seus inicis fins a la guerra civil, passant per diferents corrents estètics i literaris com el Modernisme, el Noucentisme i l'Avantguardisme.

Des del punt de vista educatiu, a l'Educació Secundària Obligatòria, aquest tema s'escau amb alguns dels objectius de segon, com "contribuir a la construcció d'un fris cronològic tenint en compte les diferents èpoques literàries, des de l'edat mitjana fins a l'actualitat, amb la intenció que l'alumnat pugui relacionar les idees que té de la història i de la vida social en cada època amb el reflex que aquesta història té en la cultura i, especialment, en la literatura de la qual són representatives" i de quart "Literatura catalana: segles XVIII a XX. Context històric i social. Gèneres. Corrents literaris. Lectura i explicació de fragments significatius i, si escau, textos complets i adaptats". Així, aquest tema permet a l'alumnat conèixer un dels períodes literaris catalans, les seves característiques i els seus principals representants, de manera que podran reconèixer la seva tradició cultural i situar-la en el context històric adequat. A més, els ajudarà a reflexionar sobre les obres literàries i a opinar d'una manera argumentada sobre aquestes. L'estudi dels diferents períodes i autors, i la lectura de diferents textos, també pot incentivar l'escriptura literària entre l'alumnat.

Pel que fa al batxillerat, aquest tema forma part de la dimensió estètica i literària, continguts de la qual es treballen al primer curs de batxillerat i, també, a l'assignatura Literatura Catalana de modalitat. Durant aquesta etapa, l'alumnat haurà de fer comentaris de text que relacionin el text amb el corrent estètic i històric corresponent; participar en converses sobre literatura amb flexibilitat i eficàcia, matisant les opinions pròpies; conèixer la tradició literària (oral i escrita) a partir del contacte directe amb el text i amb l'ajut complementari d'altres mitjans.

Així, aquest tema és especialment rellevant al batxillerat, etapa durant la qual es fa incidència en tots els períodes literaris des de la literatura medieval fins a l'actual molt més profundament que en etapes anteriors. A l'Educació Secundària Obligatòria, però, també es comencen a introduir els diferents períodes de la literatura catalana a segon, de manera que l'alumnat els pugui relacionar amb el context històric i la vida social de l'època, i a quart s'estudien els diferents períodes compresos entre el segle XVIII i XX.

1. MARC LEGAL

El marc legal de referència per al present tema té com a punt de partida general la darrera llei d'educació d'àmbit espanyol, la LOMLOE. A partir d'aquest nou reglament a Catalunya han entrat en funcionament dos nous decrets: el d'Educació Secundària Obligatòria (en endavant, ESO) 175/2022 i el de batxillerat, el 171/2022.

El decret 175/2022 estableix amb caràcter general que l'alumnat ha de dominar la llengua catalana (tant a nivell oral com escrit), que ha de tenir adquirit l'hàbit lector i que ha d'iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de la literatura. D'altra banda, aquesta serà la llengua que s'utilitzarà en els contextos d'aprenentatge formals i informals.

El decret 171/2022 preveu de forma global que l'objectiu en relació a la literatura és que, a l'acabar l'etapa, l'alumnat pugui llegir de manera autònoma obres rellevants de la literatura, posant-les en relació amb el seu context sociohistòric de producció, amb la tradició literària anterior i posterior i examinant l'empremta del seu llegat actualment, per construir i compartir la seva pròpia interpretació argumentada de les obres, crear i recrear obres d'intenció literària i formar progressivament un mapa cultural (CCL4).

Pel que fa als aspectes més concrets que es vinculen al tema, cal parlar de les competències específiques de la matèria de Llengua Catalana i Literatura que hi tenen a veure. En el cas de la novel·la modernista són especialment rellevants la competència específica 8 (Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal) i la competència específica 7 (Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement). Incloure aquí aquestes competències específiques implica relacionar-les amb els sabers que hi estan vinculats: l'Educació literària i la Reflexió sobre la llengua. Amb l'aplicació a l'aula d'aquestes competències s'hauria d'aconseguir que l'alumnat tingui clar quina és la trajectòria específica que viu el gènere literari del conte en el període que va del Modernisme a la guerra civil, amb els relats més destacats i els autors/es de referència.

Les competències específiques de la nostra matèria són compartides a l'ESO i al batxillerat i per traslladar-les a l'aula caldrà tenir present en el context de quina situació d'aprenentatge competencial s'activaran i a partir de quines propostes didàctiques, ja que la normativa el que preveu és, en essència, que el nostre alumnat acabi acreditant la seva Competència en comunicació lingüística (CCL).

2. EL CONTE

2.1 ELS INICIS DEL CONTE

El conte, tal com el coneixem avui dia, no neix fins al segle XIX, si bé en podem trobar antecedents al segle anterior. En efecte: el segle XIX és l'època dels mestres del conte, i això tant pel que fa a la literatura anglesa

i nord-americana, com pel que es refereix a la francesa, l'alemanya, la russa, la italiana i l'espanyola. Pel que fa a la catalana, però, el gènere del conte, entès com una obra literària curta, no es manifestarà fins a l'època del realisme, amb Narcís Oller.

"El quadre de costums", sigui en la variant urbana o bé en la rural, acapararà bona part de la producció literària en prosa en el curs del segle XIX, als països de llengua catalana, si més no en llengua catalana.

Un problema greu que se li planteja a l'escriptor català en prosa és la manca d'una tradició literària ininterrompuda i mínimament sòlida. En primer lloc, no disposa d'una llengua normalitzada, i en segon lloc no té uns mínims referents literaris on recolzar-se. Ha de partir, per tant, de zero. Entre els conreadors del "quadre de costums" cal esmentar els noms de Martí Genís i Aguilar, Gabriel Maura, Emili Vilanova¹, etc.

Entre els escriptors realistes que practiquen el conte o la novel·la curta cal esmentar els noms de Carles Bosch de la Trinxeria, amb reculls com *Records d'un excursionista* (1887) i Marià Vayreda, amb *Records de la darrera carlinada* (1898). Però el qui mereix un lloc preferent és, sens dubte, Narcís Oller.

Entre la seva narrativa curta, que inclou quadres de costums, anècdotes, contes i novel·les curtes, hi ha títols com ara *La bogeria* (1898) o *L'escanyapobres* (1884). Narcís Oller, malgrat les limitacions que puguin impactar-se a la seva obra, degudes a factors externs a ell (com la manca de tradició narrativa en català o la impossibilitat de professionalitzar-se), aconsegueix de posar la narrativa catalana a l'altura del seu temps.

2.2 EL CONTE EN EL MODERNISMA

Ja al segle XX, precisament quan el Modernisme ja pràcticament s'ha implantat i sorgeixen veus que aspiren o bé a assimilar-lo o bé a arraconar-lo, és quan es produeix una major allau de novel·les i, és clar, de narracions breus. La majoria dels narradors modernistes van conrear d'una manera més o menys constant el gènere del conte.

Així, Víctor Català, el 1902, publica el recull *Drames rurals*, creant i inaugurant un gènere molt peculiar, el drama rural, que, partint d'una visió negra i pessimista de la ruralia, presenta unes accions presidides pel fatalisme i protagonitzades per personatges primaris però empesos per una força superior. Raimon Casellas, per la seva banda, recorre al conte a *Les multituds* (1906), igual com ho farà Prudenci Bertrana a *Proses bàrbares* (1911) i *Josafat* (1906).

El corrent més important és la novel·la simbòlica. Destaquen Víctor Català i Raimon Casellas. Aquest corrent, el més típicament modernista, obsessionat per la intensitat dramàtica i per la subjectivació de les formes narratives, troba, sovint, en la novel·la curta o en el conte la seva més exacta plasmació formal. Destaquen Santiago Rusiñol, Salvador Galmés i, en un cas d'una gran complexitat ideològica i formal, l'obra narrativa de Joaquim Ruyra.

2.3 EL CONTE EN EL NOU CENTISME

El Noucentisme abjura de l'aportació feta pel realisme naturalista (tan ben representada aquí pels autors de la "narrativa rural" del Modernisme) i tempteja la "deconstrucció" del gènere en forma d'eventuals "antinovel·les" (les fabulacions orsianes aparegudes al *Glossari* en foren un bon exemple) o de relats breus (cas de *L'abrandament*, 1917, de Carles Soldevila). L'antimodel vindria aquí donat per les novel·les de Narcís Oller

¹ L'aportació d'Emili Vilanova a la narrativa catalana és decisiva, perquè la seva obra serveix de pont entre el Costumisme i el realisme.

de manera tan inequívoca com, en tant que model, ho fóra la prosa de Joaquim Ruyra.

La poesia se situa al capdamunt de les preferències noucentistes. La novel·la, llastrada als ulls del Noucentisme per l'estigma del Naturalisme i per una llengua entre dialectal i deficitària, és menystinguda fins al punt d'originar-se una remarcable cesura en la seva producció durant el període comprès entre els inicis de la segona dècada de segle i mitjan dels anys vint.

Només el conte d'extensió en tots sentits, sempre més manejable i de límits força més mal·leables, reductibles segons com a poesia o com assaig, assegura en aquells anys la discreta continuïtat del gènere narratiu. Destaca Alexandre Plana amb *A l'ombra de Santa_Maria del mar* (1923), novel·la breu que presenta un quadre de costums expressat amb sensibilitat i llenguatge moderns, acompanyada en el volum amb quatre contes més, i el recull de poemes en prosa *El mirall imaginari* (1925).

També destaca Ernest Martínez Ferrando. La seva producció comença amb els reculls de contes *Les llunyanies suggestives i altres proses* (1918) i *El farsant i l'enamorada* (1919). El 1921, una vegada ja s'ha instal·lat a Barcelona, publica *Vida d'un infant*, que sis anys després va refer amb el títol de *Primavera inquieta*, un recull de proses amb intenció de novel·la sobre la vida íntima d'un xiquet solitari. Aquesta obra va ser molt ben acollida pels intel·lectuals noucentistes que va conèixer en arribar a Barcelona (com Riba o Folguera), que van veure en ell una de les promeses de la novel·lística catalana. El 1930 publica un nou recull de contes, *Tres històries cruels*, i cinc anys després una nova novel·la, *Una dona s'atura al camí*, guardonada amb el premi Crexells, però que no tindrà la repercussió esperada. Posteriorment, publicarà alguns contes solts com "El cor d'Eulàlia", arreglat a *Recull de contes valencians* (1958) o *Miquel no tenia esmena*, que forma part del llibre col·lectiu homenatge a Víctor Català *Els set pecats capitals* (1960). La seva última obra de creació va ser el recull *L'altre geperut i alguns contes més* de 1963.

2.4 EL CONTE EN L'AVANTGUARDISME

Avantguardisme fou un nom aplicat a una sèrie de moviments literaris i artístics apareguts a Europa durant el primer terç del segle XX com a producte de la crisi dels valors ideològics i culturals establerts. Amb nombrosos precedents en el segle XIX, l'avantguardisme arribà als moments de màxima incidència a partir de la Primera Guerra Mundial.

Inicialment, amb el Futurisme, tractava d'incorporar a la literatura els temes de la vida industrial (maquinisme, velocitat, aventura, esports, etc.), però evolucionà cap a la recerca de l'inconscient i cap a actituds negativistes enfront de la cultura, amb una voluntat explícita de reflectir el fracàs de la tradició d'origen burgès. Mostraren tant en les seves obres literàries com en les seves manifestacions públiques les actituds característiques de revolta contra la seva classe a través d'un humor que van portar fins a l'absurd i a la gratuïtat. Un exemple ben clar en són les novel·les *L'home que es va perdre* (1929) i *Judita* (1930) de Francesc Trabal.

L'Avantguardisme té certs paral·lelismes amb el Modernisme, en el sentit que el nom engloba un conjunt de moviments renovadors que no es limiten a la literatura, sinó que inclouen altres arts i, a més, van transcendir fronteres. Tenen la seva època àlgida des de començaments de la Primera Guerra Mundial fins al 1925.

2.5 EL CONTE DE L'AVANTGUARDISME FINS A LA GUERRA CIVIL

A partir d'aquí en endavant, la narrativa assoleix una presència important, potser més que amb obres ex-

traordinàries, en la quantitat i varietat de temes i estils, sense que hi manquin alguns títols de remarcable qualitat.

Trobem la continuació de la novel·la psicològica de preguerra amb Miquel Llor i Joan Sales, que afegeix a l'anàlisi el tema de la guerra i una meditació transcendental.

Dintre d'aquest gènere, Mercè Rodoreda, amb la introducció de símbols, lirisme i un rerefons històric filtrat pels protagonistes, representa una fita d'alta qualitat.

La situació de la societat després de la guerra és exposada per escriptors nous, amb tècniques realistes (Manuel de Pedrolo) o naturalistes (Ramon Folch i Camarasa). La literatura més imaginativa és conreada per Pere Calders.

3. JOAQUIM RUYRA

Va néixer a Girona el 1858 i va morir el 1939. La seva visió del món rural és molt diferent a la visió modernista. Per ell la natura és bona perquè ha estat creada per Déu. Ruyra evita els aspectes ideològics més conflictius de la narrativa modernista. Les seves narracions de caràcter naturalista i rural vénen atenuades per la seva sòlida fe catòlica, que determina una visió harmònica d'una naturalesa presidida per la idea de Déu. Es desmarcà de l'òptica tràgica de la narrativa de Víctor Català.

En castellà, Ruyra sols va publicar, i encara anònimament, "El canto de la pescadora", dins el recull de Ramon Turró *Composiciones literarias* (1878), narració breu que ja apunta l'ambientació marina que caracteritza la seva obra posterior.

La influència de Verdaguer és decisiva per al canvi de llengua i les possibilitats literàries que troba en el català viu i col·loquial del poble. Així es manifesta a "L'envejós", relat inacabat que dóna expressió als seus dubtes i contradiccions.

Mentre s'instal·la a Blanes i s'incorpora al comandament del patrimoni familiar, viu atent a la vida literària i estudia la llengua de mariners i pagesos.

El 1896 obté el Premi Extraordinari del Consistori dels Jocs Florals de Barcelona amb *Mar de llamp, La mirada del pobret i Les senyorettes del mar*, relats molt breus que denoten una síntesi ben personal d'elements romàntics i meravellosos, folklòrics i realistes, amb influència de Dante i Poe.

Amb el recull *Marines i boscatges* (1903), esdevé un narrador central del Modernisme tal com ja ponderà Joan Maragall i model de prosa literària per a les generacions posteriors pel sentit del llenguatge i la riquesa expressiva².

Ruyra situa l'acció de les seves obres no a la muntanya, sinó al mar, concretament en els escenaris mariners de la costa de Blanes. Creà un estil extraordinàriament treballat que s'acostà a la prosa poètica. Destaquen *La parada* (1919) i *Pinya de rosa* (1920).

La Parada és el seu segon recull narratiu. En destaquen els relats basats en detalls autobiogràfics: de la seva infantesa a Blanes *La Parada* i a Girona *La fi del món a Girona* i *El primer llustre d'amor* o *El malcontent*, fruit de la seva imaginació abocada al conte popular amb final allisonador. Aquests contes contenen tota

² Ruyra prova debades el repte de la novel·la. Publica tres capítols de *La gent del mas Aulet* (1904), obra que no acabarà mai, tradueix del francès (*Rondalles de poble* d'Erckmann-Chatrian, 1908, i *Fedra* de Racine, inèdita fins el 1949) i escriu bells sonets.

la saviesa del gran contista que és Ruyra³.

El 1920 publica *Pinya de Rosa*, reedició ampliada de *Marines i Boscatges*.

Ruyra ha estat el gran mestre de prosistes i narradors, de Josep Carner a Carles Riba i Josep Pla, de Salvador Espriu a Pere Calders i Mercè Rodoreda.

4. SALVADOR GALMÉS

Va néixer el 1876 i va morir el 1951. Narrador, lul·lista i traductor. L'any 1890 va ingressar al Seminari de Palma, on fou deixeble de Costa i Llobera i mossèn Alcover. Amb aquest darrer va participar a la redacció del *Diccionari* i en l'organització del *I Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Entre 1903 i 1907 va cursar estudis de Dret a la Universitat de Barcelona i el 1904 fou ordenat sacerdot.

Cultivà el conte breu i la novel·la. La seva obra s'emmarca dins la narrativa modernista, ambientada en el món rural, amb una acusada influència del Naturalisme i del Costumisme. Col·laborà, amb algunes narracions, a "Mitjorn", "La aurora" i "Il·lustració Catalana".

Va obtenir diversos guardons als Jocs Florals de Barcelona per alguns dels seus relats: "Negrures" (1908), "Entre els dos móns" (1911), "Somnis trencats" (1912) i "La dida" (1923). En els Jocs Florals de Cuba fou distingit pel relat històric "El campanar de la seu" (1923) i en els de Sóller, per la narració "Vida-amor" (1924).

La major part d'aquests relats breus foren recollits en els volums pòstums "Novel·letes rurals" (1953) i "Quadrets i pinzellades" (1956). També publicà el "Recordatori de la peregrinació mallorquina a Lourdes" (1908).

5. BIBLIOGRAFIA:

Bou, E. (director). *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*. Barcelona: Ed. 62.

Comas, A. *Antologia de la literatura catalana*. Editorial Andros.

Sargatal, A. *"La invasió subtil de la aranyes", trenta-cinc contes literaris (introducció al gènere, antologia i guia didàctica)*. Editorial Laertes.

LEGISLACIÓ:

- Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.
- DECRET 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.
- DECRET 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.
- DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- Reial decret 562/2017, de 2 de juny, pel qual es regulen les condicions per a l'obtenció dels títols de graduat en educació secundària obligatòria i de batxillerat, d'acord amb el que disposa el

³ També la seva fina ironia.

Reial decret llei 5/2016, de 9 de desembre, de mesures urgents per a l'ampliació del calendari d'implantació de la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa.

- Resolució ENS/1252/2014, de 30 de maig, per la qual es modifica la Resolució ENS/1432/2013, de 27 de juny, relativa a les matèries d'educació secundària obligatòria i batxillerat dels centres educatius que es poden cursar en la modalitat d'educació no presencial (DOGC núm. 6639, de 6.6.2014).

ANNEX: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

L'estudi d'aquest tema permet treballar a l'aula el conte emmarcat dins diversos períodes literaris i els seus principals autors.

A l'Educació Secundària Obligatòria, aquest tema pot treballar-se a partir de la lectura d'algun conte i la seva lectura en veu alta a classe. També es pot demanar als alumnes que escriguin un conte, complint amb les característiques d'aquest gènere prèviament explicades a l'aula.

A l'hora d'avaluar els coneixements dels alumnes, al segon curs de l'Educació Secundària Obligatòria és rellevant que sàpiguen llegir i comprendre obres de la literatura catalana, amb més guiatge o menys segons el nivell dels alumnes. A quart, en canvi, els alumnes ja han de ser capaços de llegir i comprendre de forma autònoma obres literàries de la literatura catalana; fer comentaris de textos representatius dels segles XVIII, XIX i XX; redactar textos personals d'intenció literària, a partir de la lectura de textos dels segles XVIII, XIX i XX, seguint les convencions formals del gènere.

En ambdós cursos s'han de saber consultar adequadament fonts d'informació variades - a quart també citar-les, i tenir recursos i eines suficients per accedir a fonts d'informació fiables i resoldre dubtes de qualsevol tipus.

Pel que fa a batxillerat, aquest tema es pot treballar a partir de la lectura a l'aula en veu alta dels contes i la seva posterior anàlisi col·lectiva, o bé animar els mateixos alumnes a extreure, a partir de la lectura individual d'un conte o diversos, les característiques del gènere per ells mateixos. També s'ha de practicar el comentari de text, relacionant fragments de les obres amb el corrent estètic i literari en el qual s'inscriuen.

Pel que fa a l'avaluació, a primer de batxillerat els alumnes han de ser capaços de llegir, analitzar, comprendre, interpretar i comentar textos de reconeguda vàlua literària o estètica, posant-los en relació amb el corrent estètic, el context històric i social...; identificar els diversos gèneres literaris i les seves característiques, i també els grans temes de la literatura, les icones de l'imaginari col·lectiu i els recursos literaris en les obres de la literatura; elaborar textos propis a partir de l'anàlisi, imitació o inspiració dels escriptors treballats, aportant elements de la pròpia creativitat i de la visió personal i col·lectiva de la realitat; realitzar treballs acadèmics sobre temes literaris, tenint en compte la seva presentació, ja sigui escrita o oral; tenir eines per seleccionar informació de manera crítica i fiable, i fer-la susceptible d'anàlisi i discussió.

TEMA 55

EL NOUCENTISME. PENSAMENT I EVOLUCIÓ. EUGENI D'ORS

-
- 0. INTRODUCCIÓ
 - 1. MARC LEGAL
 - 2. EL NOUCENTISME. PENSAMENT I EVOLUCIÓ
 - 3. EUGENI D'ORS
 - 3.1. VIDA
 - 3.2. OBRA
 - 4. BIBLIOGRAFIA

0. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest tema és presentar a l'alumnat el Noucentisme i les seves característiques, a més d'un dels seus principals representants, Eugeni d'Ors.

Durant aquest període, els gèneres literaris es veuen sotmesos a una pressió ideològica a causa de l'estratègia política, que indica que la literatura ha de contribuir a marcar les pautes del comportament social, de civilitat i construcció de la Catalunya ideal. En aquest sentit, es tornen a tenir en compte els tres grans gèneres tradicionals (poesia, novel·la i teatre), remarcant els seus límits i llenguatge propi. Aquests límits en els gèneres no són altra cosa que una reacció contra la noció d'Art Total que s'havia establert durant el Modernisme, que pretenia la fusió dels diferents gèneres i de les diferents arts. Així, en aquest tema ens centrarem en el pensament i l'evolució del Noucentisme i en la figura d'Eugeni d'Ors.

Des del punt de vista educatiu, a l'Educació Secundària Obligatòria, aquest tema s'escau amb alguns dels objectius de segon, com "contribuir a la construcció d'un fris cronològic tenint en compte les diferents èpoques literàries, des de l'edat mitjana fins a l'actualitat, amb la intenció que l'alumnat pugui relacionar les idees que té de la història i de la vida social en cada època amb el reflex que aquesta història té en la cultura i, especialment, en la literatura de la qual són representatives" i de quart "Literatura catalana: segles XVIII a XX. Context històric i social. Gèneres. Corrents literaris. Lectura i explicació de fragments significatius i, si escau, textos complets i adaptats". Així, aquest tema permet a l'alumnat conèixer un dels períodes literaris catalans, les seves característiques i els seus principals representants, de manera que podran reconèixer la seva tradició cultural i situar-la en el context històric adequat. A més, els ajudarà a reflexionar sobre les obres literàries i a opinar d'una manera argumentada sobre aquestes. L'estudi dels diferents períodes i autors, i la lectura de diferents textos, també pot incentivar l'escriptura literària entre l'alumnat.

Pel que fa al batxillerat, aquest tema forma part de la dimensió estètica i literària, continguts de la qual es treballen al primer curs de batxillerat i, també, a l'assignatura Literatura Catalana de modalitat. Durant aquesta etapa, l'alumnat haurà de fer comentaris de text que relacionin el text amb el corrent estètic i històric corresponent; participar en converses sobre literatura amb flexibilitat i eficàcia, matisant les opinions pròpies; conèixer la tradició literària (oral i escrita) a partir del contacte directe amb el text i amb l'ajut complementari d'altres mitjans.

Així, aquest tema és especialment rellevant al batxillerat, etapa durant la qual es fa incidència en tots els períodes literaris des de la literatura medieval fins a l'actual molt més profundament que en etapes anteriors.

A l'Educació Secundària Obligatoria, però, també es comencen a introduir els diferents períodes de la literatura catalana a segon, de manera que l'alumnat els pugui relacionar amb el context històric i la vida social de l'època, i a quart s'estudien els diferents períodes compresos entre el segle XVIII i XX.

1. MARC LEGAL

El marc legal per al present tema té com a punt de referència general la darrera llei d'educació d'àmbit espanyol, la LOMLOE. A partir d'aquest nou reglament a Catalunya han entrat en funcionament dos nous decrets: el d'Educació Secundària Obligatoria (en endavant, ESO) 175/2022 i el de batxillerat, el 171/2022.

El decret 175/2022 estableix amb caràcter general que l'alumnat ha de dominar la llengua catalana (tant a nivell oral com escrit), que ha de tenir adquirit l'hàbit lector i que ha d'iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de la literatura. D'altra banda, aquesta serà la llengua que s'utilitzarà en els contextos d'aprenentatge formals i informals.

El decret 171/2022 preveu de forma global que l'objectiu en relació a la literatura és que, a l'acabar l'etapa, l'alumnat pugui llegir de manera autònoma obres rellevants de la literatura, posant-les en relació amb el seu context sociohistòric de producció, amb la tradició literària anterior i posterior i examinant l'empremta del seu llegat actualment, per construir i compartir la seva pròpia interpretació argumentada de les obres, crear i recrear obres d'intenció literària i formar progressivament un mapa cultural (CCL4).

Pel que fa als aspectes més concrets que es vinculen al tema, cal parlar de les competències específiques de la matèria de Llengua Catalana i Literatura que hi tenen a veure. En el cas del noucentisme són especialment rellevants la competència específica 8 (Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal) i la competència específica 7 (Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement). Incloure aquí aquestes competències específiques implica relacionar-les amb els sabers que hi estan vinculats: l'Educació literària i la Reflexió sobre la llengua. Amb l'aplicació a l'aula d'aquestes competències s'hauria d'aconseguir que l'alumnat sàpiga què fou el Noucentisme com a moviment amb caràcter general i la importància específica d'Eugeni d'Ors en el període.

Les competències específiques de la nostra matèria són compartides a l'ESO i al batxillerat i per traslladar-les a l'aula caldrà tenir present en el context de quina situació d'aprenentatge competencial s'activaran i a partir de quines propostes didàctiques, ja que la normativa el que preveu és, en essència, que el nostre alumnat acabi acreditant la seva Competència en comunicació lingüística (CCL).

2. EL NOUCENTISME. PENSAMENT I EVOLUCIÓ

Noucentisme és el nom que ha estat donat a una etapa de la nostra història cultural i literària limitada entre 1906 i 1923¹. Fou Eugeni d'Ors qui posà en circulació el terme "Noucentisme", amb el qual pretenia designar tendències pròpies del temps, del segle XX, en oposició a les caduques del XIX. *Noucentisme* i *Modernisma* eren dos conceptes oposats a causa de tota una sèrie d'antinòmies que

¹ El terme Noucentisme té, com el Modernisma, únicament significat local, no ens permet d'establir relacions amb altres corrents artístics paral·lels de la resta del context europeu.

marcaven la distància entre els dos moviments: natura/cultura, ruralia/ciutat, espontani/arbitrari, anarquia/norma, mística/raó, etc. Però no es pot oblidar que el Noucentisme és en molts aspectes una continuació del Modernisme, com destaca Marfany, ja que ambdós tenien en comú un objectiu fonamental: la reforma de la societat catalana i la conversió de la seva cultura, de pairal i regionalista, en nacional i europeista.

Els noucentistes volien aconseguir "l'obra ben feta", en la qual la raó dominés per sobre de qualsevol altre principi. L'any 1906 congruà un seguit de fets significatius:

1. L'inici de la publicació del «Glosari» d'Eugeni d'Ors a les pàgines de "La veu de Catalunya"².
2. La publicació d' *Els fruits saborosos* de Josep Carner i de les *Horacianes* de Miquel Costa i Llobera.
3. La celebració del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

L'any 1923 es produeix el cop d'estat del general Primo de Rivera i s'establí una dictadura militar. De tota manera, s'han d'assenyalar fets importants anteriors a aquesta data:

1. L'any 1917 té lloc la mort d'Enric Prat de la Riba, el qual des de la presidència de la Mancomunitat de Catalunya havia dut a terme una eficient tasca de govern.
2. Després d'un dur enfrontament el 1917 entre Puig i Cadafalch (segon president de la Mancomunitat) i Eugeni d'Ors, aquest trencà les seves relacions amb els centres de poder catalans, i el 1923 es traslladà a viure a Madrid. La seva marxa agreujà la desintegració del moviment.

La política de Prat de la Riba i d'Ors fou una política cultural: escoles primàries, l'ensenyament tècnic i professional, l'orientació de mestres, biblioteques, museus, etc. Entre 1903 i 1915 es crearen institucions que foren d'una importància decisiva per a la normalització del país: el *Estudis Universitaris Catalans* (un intent d'universitat catalana paral·lela a l'oficial), l'*Institut d'Estudis Catalans*, la *Biblioteca de Catalunya*, l'*Escola de Bibliotecàries*, etc.

La normalització lingüística fou un dels camps del programa noucentista que es consolidà més ràpidament. Pompeu Fabra fou l'encarregat de codificar científicament la llengua. Les *Normes ortogràfiques*, adoptades per l'*Institut d'Estudis Catalans* l'any 1913, assoliren status oficial. L'obra de Fabra culminà amb l'aparició de la *Gramàtica catalana* (1918) i el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932).

Eugeni d'Ors, el teòric del moviment, estructurà la nova estètica noucentista en cinc aspectes bàsics:

1. Noucentisme: significava el rebuig total del Romanticisme. S'havia de rescatar la cultura de les mans dels intel·lectuals bohemis i adequar-la al nou horitzó polític social.
2. Imperialisme: el moviment politicocultural de la burgesia catalana havia d'aconseguir l'hegemonia interna a Catalunya.
3. Arbitrarisme: desrealització de la realitat mitjançant abstraccions per tal d'arribar a l'ideal.
4. Civilitat: no es volia mantenir la polèmica camp-ciutat iniciada pels modernistes, sinó neutralitzar, mitjançant el seu model social, els nombrosos i progressius conflictes que sorgien als grans nuclis urbans. La ciutat que cantaven no era la real, sinó una ciutat ideal.
5. Classicisme (mediterranisme): una burgesia mancada de tradició cultural hagué de recórrer al

² El gener de 1906, apareix "La Veu de Catalunya" una nova secció, sota la rúbrica "Glosari" que havia de fer-se famosa i que faria famós el pseudònim de Xènius, amb el qual D'Ors subscribia. En aquesta secció apareixien les principals bases ideològiques del Noucentisme.

món clàssic (Grècia i Roma) per fornir-se uns models d'actuació. El món clàssic els donava ordre, raó, mesura i harmonia, trets tots ells vàlids per a aconseguir una simbiosi perfecta entre estabilitat social i dinamisme cultural.

3. EUGENI D'ORS

3.1 VIDA

Nasqué a Barcelona el 1881. Estudià lleis. De molt jove freqüentà els ambients modernistes, sobretot "Els Quatre Gats". Es dedicà al periodisme i col·laborà en els principals diaris i revistes de l'època. A partir de 1906 inicià la seva col·laboració diària a *La Veu de Catalunya* sota l'epígraf de "Glosari", on comentava l'actualitat política i cultural amb el pseudònim de "Xènius". A partir de 1911 participà molt estretament en la política de la Lliga des de la Mancomunitat de Catalunya, on tingué diversos càrrecs de responsabilitat.

L'enfrontament amb els dirigents de la política catalana, però, determinaren la dimissió forçada dels seus càrrecs oficials. A partir de 1920 comença a col·laborar en castellà al diari *Las Noticias*. El 1923 se'n va a Madrid. A partir del 1938 inicià un llarg període de col·laboració amb el poder franquista. Cap al 1950 tornà a escriure esporàdicament en català. Morí a Vilanova i la Geltrú el 1954.

3.2 OBRA

Segons Ors, hi havia dues maneres artístiques antagòniques que lluitaven perpètuament: les forces dionísiaques i les forces apol·líniques. Les primeres representarien l'esperit nòrdic: espontaneïtat, sentiments en llibertat, exaltació... que queden recollides en el Romanticisme. Les segones representarien l'esperit mediterrani: conreu de la intel·ligència, ordre, equilibri... recollides en el Classicisme. Ors s'adhereix a la línia clàssica.

La major part de la seva obra es basà en la "glossa", article breu i concís, de tema generalment intel·lectual i amb un to de lliçó o aforisme³. Aquestes glosses, agrupades posteriorment, donaren lloc a

³ Dins el flux cabalós del *Glosari*, sempre canviant al compàs de l'actualitat del moment, Ors acollí eventualment sèries monogràfiques de glosses, sovint a tall d'alternança estival. Aquestes sèries, per bé que desglossables del conjunt atesa llur entitat autònoma, complementen la dimensió pròpiament racional i argumentativa del *Glosari* amb una altra d'imatjada i plàstica, eminentment literària. Conformades d'acord amb l'estructura del mitjà periodístic on apareixien originàriament, acusen trets afins amb el gènere de l'antinovel·la que s'obria pas a l'època, i la figura de la dona (de les Oceànides, com en deia Ors, seguint Èsquil) hi és en major o menor mesura omnipresent, sempre revestida d'una dimensió simbòlica que transcendeix l'estricta circumstància narrativa del personatge o la simple invocació devota que pugui fer-se'n (com en el cas de *La Vall de Josafat* amb Maria). Publicades durant l'estiu del 1911, les glosses de *La Ben Plantada* giren a l'entorn d'una colònia d'estiuejants en un poblet de la costa i de l'expectació que hi desvetlla l'entrada en escena d'una noia destinada a convertir-se, per obra del procés de mitificació que desplega Ors a propòsit d'ella, no tan sols en agent galvanitzador d'aquella petita col·lectivitat (transsumpte del conjunt de la societat catalana), sinó també en model paradigmàtic apte per a exercir, en virtut de la bellesa sensible del referent humà en què s'encarna, una influència benèfica, catàrtica i cohesionadora sobre tot Catalunya. *La Ben Plantada* es mostra així com la sublimació estètica de l'ètica noucentista. L'esclat de la Gran Guerra a l'agost del 1914 es va traduir al *Glosari* en una sèrie, *Lletres a Tina* (coneguda després amb el títol de l'edició en llibre, *Tina i la Guerra Gran*), que es va allargar fins a final d'any. Amb el pretext d'una xiqueta prussiana amb qui havia coincidit l'estiu anterior, Ors va iniciar una correspondència unidireccional en què, un mica al compàs dels esdeveniments bèl·lics, va aplicar-se a casar, en un esforç sincrètic considerable que sovint se servia de la paradoxa, la llatinitat representada per França amb el germanisme dels imperis centrals. L'equilibre ideològic subsegüent és revelador de l'actitud escindida davant el conflicte per part de la Lliga. El *divertimento* estival del 1915 van ser les glosses de *Gualba, la de mil veus*. Un pare vidu i la seva filla adolescent es reclouen durant les vacances en aquest poblet del Montseny, on s'aqueferen en la traducció d'*El Rei Lear* de Shakespeare. L'amistat perfecta que regna entre tots dos serà desplaçada per la passió incestuosa a què sucumbeixen — fet de natura. Les pulsions instintives del subconscient de la psique humana, que Ors anomena aquí "larves", es desfermen per causa de la solitud enmig d'uns paratges sotmesos a l'imperi de la natura. El regust romàntic de la novel·leta és contrarestat per una estructura "freda", amb gran abundància d'elements premonitoris. *La lliçó de tedi en el parc* (1916), més coneguda després pel títol de l'edició en llibre, *Oceanografia del tedi*, és una reflexió ponderativa de la supremacia de la intel·ligència sobre l'instint, de l'art sobre la vida, de l'home sobre el caos. Obligat per prescripció mèdica a fer una cura de repòs, l'autor continua exercint la seva capacitat d'observació i d'anàlisi introspectiva enmig de la dura prova del tedi, en l'oceà del qual es capbussa sense ofegar-s'hi, i tampoc sense deixar-se seduir per la presència de l'altre, mig entrevist aquí en forma de dona. L'epifonema de l'obra apunta a la inviabilitat de transgressió de la pròpia llei i, doncs, al retorn a l'activitat de l'intel·lecte. La sèrie monogràfica més dilatada en el temps va ser *La Vall de Josafat*, que es va estendre des del gener del 1918 fins al febrer del 1919. Tip dels estralls d'una guerra inacabable i gradualment desencantat de la política de la Lliga, va prescindir de la glossa d'actualitat quotidiana i es va refugiar en la del retrat valoratiu de tot de personatges històrics, talment Déu procedirà amb els homes el dia del Judici Final a la Vall bíblica de Josafat. El resultat és una obra inequívocament

uns volums, que, a vegades prengueren un caràcter narratiu: *La Ben plantada* (1912) i *Gualba, la de mil veus* (1915). Cal citar també *La vall de Josafat* (1918) i *L'oceanografia del tedi* (1916).

Quan deixà de publicar el "Glosari" a *La Veu* (des de 1906 a 1920), el repregué en *El Día Gráfico* (de 1920 a 1921) amb unes glosses en forma dialogada que prengueren el títol d'*El nou Prometeu encadenat*, on donà la pròpia versió de la seva defenestració.

La Ben Plantada fou l'obra que li proporcionà més fama. Gira al voltant de la figura d'una dona, la Teresa, plena de qualitats i cenyida perfectament a l'ideari noucentista. La Teresa exigeix o provoca uns canvis en els ambients en els quals es mou. El món de la Teresa perfilava una pàtria ideal. S'arribava a la identificació Pàtria-Dona. Per la seva banda, el marc ambiental és una síntesi de diversos indrets de la costa mediterrània amb els quals simbolitza el necessari retorn al classicisme.

Tina i la Guerra Gran és, de totes les "Oceànides", la que més es mereix l'atribut d'obra de tesi, aquella en què més es planteja un debat pròpiament ideològic. L'esclat de la Guerra Gran va suposar un rude cop per a la intel·lectualitat de Catalunya que s'havia emmirallat, des del Modernisme i sobretot des del Noucentisme, en una Europa tinguda per rica, culta i civilitzada. Tota l'obra és un intent d'explicació de la primigènia identitat europea amb l'expressa finalitat de provar concloentment que la guerra entre França i Alemanya era una guerra civil, una guerra en el si de l'espai històric integrat pel Sacre Imperi Romanogermànic.

Des d'una posició de neutralisme actiu Ors passa revisió a constants i divergències caracterològiques dels dos bàndols en pugna, identificats en bloc amb llatinisme i germanisme. Sempre amb la voluntat de conciliar els ànims de les exaltades francofilia i germanofilia en què s'havia escindit el país.

Gualba, la de les mil veus. Escrita entre els mesos d'agost i octubre de 1915, *Gualba* és de totes les "Oceànides" aquella en què l'autor més s'acosta al tractament de la dona vista de l'angle de la *femme fatale*, torbadora i arravatada. La font del mal no es troba aquí en la suposada perversitat intrínseca a l'ésser femení, sinó en la natura que l'envolta. La natura és doncs la gran protagonista, una natura que no és senyorejada per l'home i per la seva voluntat arbitrària, ans al contrari, aquest n'esdevé víctima indefensa.

Ors havia estat dels primers a parlar de l'obra de Freud a Catalunya, fet que trobem reflectit en els distints elements de la teoria psicoanalista que inclou en aquesta obra.

Oceanografia del tedi. L'any 1940 Ors va aplegar sota la denominació genèrica de *Jardín Botánico* tres narracions intitolades *El sueño es vida*, *Magín o la previsión y la novedad* i *Oceanografía del Tedio*. Totes tres presenten en comú l'afirmació de la supremacia de la intel·ligència sobre l'instint, de l'art sobre la vida i de l'home sobre el caos.

Oceanografia del tedi constitueix la peça clau de la trilogia, en ella la filosofia i el moralisme no s'imposen a la llibertat de la fabulació literària. Des de la nostra actual perspectiva, són detectables alguns dels fets més rellevants de la narrativa del XX: psicologisme introspectiu, visualització detallista, instantaneïtat seqüencial.

La Vall de Josafat és la darrera de les grans obres monogràfiques sorgides a recer del *Glosari* i tam-

"arbitrària", desproveïda de tota ganga de realisme innecessari (de "veronicitat", en termes del mateix Ors) i formuladora d'una proposta de coneixement feta ja pura literatura. Escrites a l'agost del 1920 i publicades ja a "El Día Gráfico" (el rotatiu que va acollir el *Glosari* després de la defenestració), les glosses d'*El nou Prometeu encadenat* recreen el vell tema d'Èsquil per a establir un paral·lel entre la sort seguida per Prometeu i la del mateix Ors després d'haver estat desposseït de tots els seus càrrecs pel govern de la Lliga.

bé la més extensa. El seu propòsit és en principi el de sotmetre a revisió crítica un seguit de diversos personatges històrics de totes les èpoques (condició i trajectòria), mereixedors per un o altre motiu als ulls del glosador d'un judici valoratiu, inculpatori o absolutori.

4. BIBLIOGRAFIA

Fuster, J. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial.

Marfany, J. (1975). *Aspectes del Modernisme*. Barcelona: Curial.

Riquer, Comas, Molas. *Història de la literatura catalana*, volum IX. Barcelona: Ariel.

LEGISLACIÓ:

- Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.
- DECRET 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.
- DECRET 171/2022, de 20 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.
- DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu.
- Reial decret 562/2017, de 2 de juny, pel qual es regulen les condicions per a l'obtenció dels títols de graduat en educació secundària obligatòria i de batxillerat, d'acord amb el que disposa el Reial decret llei 5/2016, de 9 de desembre, de mesures urgents per a l'ampliació del calendari d'implantació de la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa.
- Resolució ENS/1252/2014, de 30 de maig per la qual es modifica la Resolució ENS/1432/2013, de 27 de juny, relativa a les matèries d'educació secundària obligatòria i batxillerat dels centres educatius que es poden cursar en la modalitat d'educació no presencial (DOGC núm. 6639, de 6.6.2014).

ANNEX: INFORMACIÓ DIDÀCTICA COMPLEMENTÀRIA

L'estudi d'aquest tema permet treballar a l'aula el període del Noucentisme i les seves característiques, a més de l'autor Eugeni d'Ors.

A l'Educació Secundària Obligatòria, aquest tema pot treballar-se a partir de la lectura d'algun fragment de text, amb la prèvia explicació del context i les característiques del moviment i la seva posterior anàlisi a l'aula. També es pot proposar un treball col·laboratiu sobre el moviment amb suport audiovisual.

A l'hora d'avaluar els coneixements dels alumnes, al segon curs de l'Educació Secundària Obligatòria és rellevant que sàpiguen llegir i comprendre obres de la literatura catalana, amb més guiatge o menys segons el nivell dels alumnes. A quart, en canvi, els alumnes ja han de ser capaços de llegir i comprendre de forma autònoma obres literàries de la literatura catalana; fer comentaris de

textos representatius dels segles XVIII, XIX i XX; redactar textos personals d'intenció literària, a partir de la lectura de textos dels segles XVIII, XIX i XX, seguint les convencions formals del gènere.

En ambdós cursos s'han de saber consultar adequadament fonts d'informació variades - a quart també citar-les, i tenir recursos i eines suficients per accedir a fonts d'informació fiables i resoldre dubtes de qualsevol tipus.

Pel que fa a batxillerat, aquest tema es pot treballar a partir d'un treball individual sobre l'autor i el moviment, amb la seva posterior presentació a l'aula amb suport audiovisual. Aquest treball hauria de ser molt més extens i amb més detall que en etapes anteriors. També s'ha de practicar el comentari de text, relacionant fragments de les obres amb el corrent estètic i literari en el qual s'inscriuen.

Pel que fa a l'avaluació, a primer de batxillerat els alumnes han de ser capaços de llegir, analitzar, comprendre, interpretar i comentar textos de reconeguda vàlua literària o estètica, posant-los en relació amb el corrent estètic, el context històric i social...; identificar els diversos gèneres literaris i les seves característiques, i també els grans temes de la literatura, les icones de l'imaginari col·lectiu i els recursos literaris en les obres de la literatura; elaborar textos propis a partir de l'anàlisi, imitació o inspiració dels escriptors treballats, aportant elements de la pròpia creativitat i de la visió personal i col·lectiva de la realitat; realitzar treballs acadèmics sobre temes literaris, tenint en compte la seva presentació, ja sigui escrita o oral; tenir eines per seleccionar informació de manera crítica i fiable, i fer-la susceptible d'anàlisi i discussió.